Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VIII БЕРЕЗЕНЬ — 1957 — MARCH Ч. 86

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ворскло Віра — Нові поезії 1
Коломиєць Тамара — Нові поезії 1
Смотрич Ол. — Чотири короткі оповідання 2
Одарченко П. — Сто сорок третій 8
Чапленко В. — Ще про національно-мовну політику большовиків 10
Василенко П. — На хуторі, спогад 12
Левицький М. — Кадри Парижу 14
Биковський Л. — На могилі Агапія Гончаренка 18
Рецензії. Некрологи. Різні вістки.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Українська група етнічного пресового клюбу перед федеративним парляментом в Оттаві (див. статтю)

Зліва: М. Колянківський ("Наша мета"), п. Солонинка ("Гомін України"), брат Вікентій ("Світло"), п. Софронів-Левицький ("Вільне Слово"), П. Волиняк ("Нові Дні"), п. Ткаченко ("Батьківщина"), посол Ф. Заплітний, Б. Домазар ("Батьківщина") і Ю. Тарнавський ("Вільне Слово").

Це число виходить з деяким спізненням. Причина спінення — нещасний випадок із складачем: упав і зламав руку, отже, довший час не міг працюати. Це було також причиною спізнення й попереднього числа. Сподіємось, що в майбутньому журнал виходитиме нормально, як завжди.

Редакція

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Добрянський Михайло, Мюнхен, Німеччина .. 7
о. прот. Є. Чижів, Судбури, Онтаріо, Канада .. 5
Ч-й С., Квинстовн, Південна Австралія 5
о. ігумен Святослав, Боффало, Н. Й. США .. 4
Лисенко Іван, Торонто, Онт., Канада 3
Розгін Євгенія, Детройт, Мічіган, США 2
Словачевська М., Роял Парк, Півд. Австралія 2
Мигаль Борис, Оттава, Канада 2
Мірутенко Василь, Чікаго, Іллінойс, США .. 2
Лугиня Дмитро, Гамільтом, Онтаріо, Канада .. 1
Витвицький Іван, Торонто, Канада 1
Манченко Іван, Бруклин, Н. Й., США........ 1
Ковалевський М., Сант Паул, Міннесота, США 1
Паращенко Ірина, Лондон, Онтаріо, Канада .. 1
Мельників Ф., Вест Райд, Австралія 1
Лесик Трохим, Бронкс, Н. Й., ЦША 1
Ковбель Семен, Торонто, Канада 1
Клепачівська Марія, Вермонт, Іллінойс, США 1
Довгань Василь, Торонто, Канада 1
Д-р Янішевська Галина, Торонто, Канада 1
Грушецький Дмитро, Чікаго, Іллінойс, США .. 1
Черінь Ганна, Чікаго, Іллінойс, США 1
п. Н. Н., Джорджес Голл, Австралія 4

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Соломаха Іван, Бабилон, Н. Й., США 6.50
Бобровський І., Джеймстовн, Онт., Канада 6.00
Ковалевський М., Сант Паул, Міннесота, США 5.00
Осадчий Степан, Сиракюзи, Н. Й., США .. 5.00
Гриньків З., Торонто, Онт., Канада 2.00
Клепачівська Марія, Вермонт, Іллінойс, США 1.50
Білошицький Дмитро, Торонто, Онт., Канада 1.50
Боднар Т., Чікаго, Іллінойс, США 1.50
Паращенко Ірина, Лондон, Онтаріо, Канада .. 1.50
Кулиняк Ольга, Честер, Па., США 1.50
Янковський Дмитро, Міннеаполіс, Мінн., США 1.50
о. прот. Г. Метюк, Вінніпег, Ман., Канада .. 1.00
о. Ю. Туржанський, Вакав, Саск., Канада .. 1.00
Котик Христина, Балтімора, Мериленд, США 1.00
Мильченко М., Овквил, Онтаріо, Канада 1.00
Смирнів М., Гамільтон, Онт., Канада 1.00
Колосюк В., Детройт, Мічіган, США 0.50
Кулій Іван, Торонто, Онт., Канада 0.50
Манченко Іван, Бруклин, Н. Й., США 0.50

Сердечна дяка всім згаданим у цих списках читачам за допомогу! Тішимось, що ця допомога не дуже то зменшується й по Різдві. Віримо, що й решта читачів подбають про якогось нового передплатника!

. . . . . .

Редакція

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $3.00, піврічна: $1.75
США — річна: $3.50, — півріччна: $2.00 американських.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Аргентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, півріччна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

ДО ВІДОМА НАШИХ ЧИТАЧІВ У НІМЕЧЧИНІ.

У зв'язку з переїздом нашого представника в Німеччині П. Домченка до США, представництво на Німеччину перебрав Андрій Калита. Усі можливі претензії наших читачів просимо скеровувати на адресу нового нашого представника:

A. Kalyta
Vorverkerstr. 31/I.
Neu Ulm/Donau

Редакція

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by: Polish Alliance Press Ltd., Toronto, Ont., Canada.

Віра ВОРСКЛО

З нових поезій

*
* *

Я тебе зустріну не на розі,
Де птахами пролітають авта,
А у пісні, де цвітуть морози
І краси такої ще не знав ти.

Я прийду містком веселки мрії,
Прийдеш ти, забувши даль і втому.
Я тебе стрічати скрізь умію:
У промінні і в акордах грому.

На дорозі я зустріну вірша,
Інші хай стрічаються у парку.
Дійсність вбога, мрій пісенних гірша,
Дійсність — проминуча в небі хмарка.

Я тебе зустріну в кожній миті,
В кожнім слові, і у дзвоні звуку.
Нероздільно мій ти в цілім світі,
Хоч ідеш ти з іншою під руку.

СНІГ

Хтось листа порвав у високості,
Клаптики-сніжинки навкруги.
У душі ні заздрости ні злости, —
Скрізь спокою срібні береги.

У листі була любов чудесна,
І дзвінкі вишневі вечори.
Тільки спомин залишили весни —
Пелюстками падають згори.

Самота приходить у сутінках,
Не питає хто ти, звідкіля.
Тане час, як на щоці сніжинка.
Народився вечір, мов маля.

На шляху десь вогник не погас ще
Пішоходу, збитому в путі.
А душа закохана у краще,
Хоч його ніколи не знайти.

Сучасна поезія в Україні

Тамара КОЛОМИЄЦЬ

НЕЗВАНИЙ ГІСТЬ

Було це так. Уже мене і брата
Поклала ти увечері в постіль,
А він зайшов, цей гість, до нас у хату
І, не ждучи запрошень, сів за стіл.

Димком цигарки затягнувся смачно
І натякнув, що тут він неспроста.
Із жестом щедрим і багатозначним
Горілки пляшку з-під поли дістав.

Жалівсь тобі, що зовсім одинокий.
Просив, щоб ти дружиною була.
А та сім'я? Вже вільний кілька років.
Лиш пару сотень дітям висила.

Та при його бюджеті — це дрібниця,
Бо хоч по штату мало заробля,
У колесі він не остання спиця
І не сидить без свіжого рубля.

Мовляв, іще якого щастя треба?
Вже голова, либонь, у сивині...
І як дививсь здивовано на тебе,
Коли ти твердо відказала: "Ні!"

Із поглядом якимсь недобрим, косим,
Переступив поріг, і з півпуті
Гукнув, що ти його іще попросиш,
Не раз ще пожалкуєш у житті.

Ти прихилилась до дверей плечима
І мовила із усміхом гірким:
— Коли ти рідним дітям став вітчимом,
То для моїх ти маєш стати ким?

Та й більш нічого. Лиш зітхнула тяжко.
Змахнула щось на лаві, де сидів.
І геть з порога викинула пляшку,
Щоб в хаті не лишилося й слідів.

ДЖЕРЕЛО

Чи приснилось, чи привиділось,
Чи було, чи не було?..
Між трави під кленом вибилось
Дзюркотливе джерело.

Там, де небо в нім відбилося
І хмаринки попливли,
Двоє спраглих нахилилося
І пили... пили... пили...

Од води, що пахне квітами,
Захмеліла голова.
І вітрець зітхнув між вітами,
Сколихнулась трава.

Чи приснилось, чи привиділось,
Чи було, чи не було?..
Не зміліло, не поглибилось
Дзюркотливе джерело.

Тільки сльози-роси згублено
По стежині, по слідах.
Недопито, недолюблено,
Скаламучена вода.

***

Не ламала цвіту із шипшини,
Бо колючий,
Хоч такий пахучий.
Обминала одного хлопчину,
Бо зрадливий,
Хоч такий вродливий.

Тільки правду кажуть у народі:
Серце завжди з розумом не в згоді.
Захмеліло на зеленім лузі,
Прохмелилось та й забилось в тузі...

І не вітер гра на оболоні,
Не журавка плаче над озерцем...
Рву шипшину — не болять долоні:
Колючки впиваються у серце.

***

Твій Міцкевич в мене,
Мій Шевченко — в тебе,
А що ходим в парі,
Мабуть, так і треба.

Ти завжди зі мною,
Я завжди з тобою.
Радості й печалі
Ділимо надвоє.

І говорим: "Дружим" —
Хлопцям і дівчатам.
Бо і як ще можна
Все оце назвати?

Ну, а може?.. Може?..
Це мене тривожить...
Хто нам розібратись
В цьому допоможе?

Ти Шевченка вірші
Твердиш дні і ночі.
Може, там ти знайдеш
Те, що знати хочеш?

Бо мені Міцкевич
Лиш завдав питання:
— Ой чи це в вас дружба,
А чи то кохання?

НА ЛИМАНІ

На лимані
У тумані
Паруси.
Мов по зливі,
Трави сиві
Од роси.

Мій коханий
За лиманом,
На біду.
Знов я броду-
Переходу
Не знайду.

— Їдьмо, хлопче-
Риболовче,
На той бік!..
В хлопця в зорі
Сміх прозорий
Раптом зник.

— Це до того,
До другого?
Й не проси...

Тануть, тануть
У тумані
Паруси.

("Дніпро", ч. 12, 1956, Київ.)

Олександер СМОТРИЧ

ЧОТИРИ КОРОТКІ ОПОВІДАННЯ НА РІЗНІ ТЕМИ

1. АВТОБІОГРАФІЧНЕ

Став я письменником давно і став ним, мушу сказати, навіть проти свого бажання. Ще в школі. Учителька української літератури та мови Любов Іллінішна Городецька раптом відкрила в мені літературний талант. Це було тим більше дивно, бо з граматики крім "погано" й "дуже погано" я в неї ніколи нічого не отримував. Інша справа література! Любов Іллінішна була, здається, старою панною і життя не пошкодувала б за літературу... Саме тому я вирішив написати щось під Павла Григоровича Тичину, якого страшенно любила Любов Іллінішна, і написав... У моїй пам'яті залишився тільки початок моєї, вибачте, поеми:

Нас мільйони —
він один!
Скільки днин! Скільки днин."

Любов Іллінішна була в захопленні. А цього мені тільки й було треба! За це вона мені єдиний раз поставила трійку з мови. Я був урятований і якось переліз у наступну клясу. Але Любов Іллінішна на цьому не заспокоїлась. Вона хотіла, щоб я продовжував. А мені продовжувати страшенно не хотілося. Тоді Любов Іллінішна, не дочекавшись від мене пообіцяних нових віршів, пішла на хитрощі. Вона сказала:

"Ось маєш три карбованці. Я гадаю, що цього вистачить, щоб ти купив гарний альбом. Ми в аль-

бом перепишемо твою поему і потім будемо туди вписувати все, що ти напишеш... Альбом буде переховуватись у шкільному архіві, і хто зна... Може колись..."

Три карбованці я взяв і до вечора витратив їх на маківники і солоні огірки, що продавалися на базарі просто з бочки. В результаті я почав уникати зустрічі з Любов'ю Іллінішною і припинив відвідування лекцій і з мови, і з літератури. Не відомо чим би все це скінчилося, якби любов Ілінішна, царство їй небесне, не захворіла нагло на сухоти і не померла... На її місце прийшла інша учителька — Тетяна Михайлівна Бойко. Це вже була не Любов Іллінішна... Жодної делікатности. Я одразу зрозумів, що цю не підкупиш навіть коли б мені пощастило написати другу "Партію веде", чи "Із-за гір та з-за високих"... Крім різного роду суфіксів і префіксів, що колективно мені нагадували великий флюс на щоці — вона нічого, здається, не визнавала. Вона викладала тільки мову... Лекцію починала, як правило словами:

"Олесь! До дошки!"

Це мені кождого разу нагадувало крилатий вираз наших обивателів:

"Дайош — под стенку!"

Я виходив до дошки. Тетяна Михайлівна розкривала томик творів Коцюбинського і починала:

"Пиши: То були часи, пане добродзею! Казав він уголос до себе і гладив білого вуса... Пиши далі — Ідуть дощі. Холодні осінні тумани клубочать угорі і спускають на землю мокрі коси..."

Вона диктує — я пишу... У клясі — смішок. Я знаю сам, що всі мої суфікси і префікси неправильні і в душі проклинаю їх.

Але якийсь результат був: замість двадцятитридцяти помилок в диктанті, я почав робити приблизно на половину менше. А втім, як почали ми вивчати синтаксу, то знову кількість помилок підскочила, як температура, до тридцяти семи з десяти. З того часу я терпіти не можу довгих речень: сурядних, підрядних і — о, Господи! — складносурядних і складнопідрядних... Я ніколи не чув, щоб у нас на Основі під Харковом, чи згодом на Демієвці під Києвом хтось говорив такими, як попівська ряса довгими реченнями. У нас говорили багато, але завжди коротко, барвисто і ясно. Переважно обходились одним, у крайньому разі трьома барвистими і міцними словами, які не вимагали жодних ком, чи граматичної аналізи.

Я нарешті вирішив провести якусь реформу і коли Тетяна Михайлівна диктувала щось з Коцюбинського, на зразок:

"Якась розхристана, в одній сорочці жінка просувалась крізь натовп ближче до хати і притискала до грудей кривавий семисвічник з старого срібла, єдину, може, цінну родинну річ."

Я це все переробляв приблизно так:

Якась розхристана — крапка. В одній сорочці — три крапки, бо побачити якусь розхристану в одній сорочці, річ, що не кожного дня трапляється навіть у нас на Саперній Слобідці. Жінка — знак оклику, бо це жінка. Просовувалась крізь натовп — крапка, бо просовуватись крізь натовп річ звичайна, наприклад в черзі за хлібом, чи за якимось ситцем. Ближче до хати — крапка. І — три крапки, бо далі цікаво, а раз цікаво то нехай кортить! Притискала до грудей кривавий семисвічник — крапка. З старого срібла — крапка. Єдину — знак оклику, бо єдину. Може — знак запитання, бо напевно не відомо. Цінну родинну річ — крапка.

Це мене не врятувало тоді, але часом рятує тепер. Мої доводи не переконали Тетяну Михайлівну, але її чоловік, що був також учителем і викладав нам українську літературу на все це подивився з людянішої точки зору. Він сказав:

"Звичайно... Короткість і ясність — головні позитивні якості прози, одначе умудритися наставити стільки крапок замість однієї коми..."

Симпатичний чоловік був. І я досі не можу зрозуміти, чому його жінці, а не йому надали звання народнього учителя республіки... І я й досі не можу зрозуміти, що його змусило з нею оженитися! Тетяна Михайлівна була до непристойности кирпата, щоки в неї були подзьобані мабуть ще в дитинстві віспою — і треба було тільки побачити, як вона ще більше задерла свій ніс, коли в газетах був надрукований урядовий указ про надання їй почесного звання. З того часу наша Тетяна зовсім сказилася, так що і я нарешті почав розрізняти складносурядне від складнопідрядного речення...

З її чоловіком я зійшовся на літературному полі. Він разом з своєю жінкою написав книжечку про Лесю Українку — щось у поміч учителям середньої школи. Я звичайно одразу пронюхав про такий важливий факт, і, грішним ділом, стягнув в самого співавтора цю невеличку брошуру і замість готуватися до іспитів прийнявся за Лесю Українку... Зміст брошури головним чином складався з методичних вказівок учителям — як підходити і, як не підходити до окремих літературних явищ у творчості Лесі Українки. Я, зрозуміла річ, зосередив усю увагу на тому, як саме не треба підходити. Бо саме так мені чомусь здавалося правильно. Озброєний до зубів цією брошурою, я на лекції Української літератури — мова йшла, здається, про Шевченка — сказав щось таке розумне, що наш Бойко здивовано поглянув на мене і сказав:

"Ти сам до цього додумався?"

"Звичайно! Але ж це так очевидно... Всякий творчий процес не є насамперед відзеркаленням..."

Він слухав, а я говорив. Мені навіть самому подобалося. Нарешті я замовк, як замовкає пластинка, коли голка добігає кінця.

"Гм... Але ж це зовсім неправильний погляд..."

"Це ще питання! Існують же й такі погляди."

"Так, але... З точки зору... А втім я вже давно зауважив, що ти кмітливий! А може тобі відомо, хто в мене позичив коректорський примірник однієї книги? Га?.."

І от я согрішив. Не признався. Але, щоб якось загладити свою провину, я вирішив щось написати і подарував учителеві літератури свій перший твір у прозі. Пригадую, я навіть дипломатично захворів. Залишився вдома. І написав. Пригадую заголовок: "Мефістофель, або страждання на поламаній гітарі". Нісенітниця страшенна, але та-

ка, що мені дуже подобалася. В останній момент мені шкода було присвятити свій твір Бойкові, і тим самим шкода, що пекучої необхідності не було: незважаючи на протести своєї жінки, він мені ставив "добре" і навіть "дуже добре"... Не за літературу, а головним чином за кмітливість... Я йому постарався гарно оповісти, що я шість років прожив на самій Основі під Харковом, що мав нагоду познайомитися з людьми, які безпосередньо знали нащадків першого українського прозаїка Грицька Квітки-Основ'яненка. Що я свої шкільні митарства розпочав у будинку, де народився Квітка... Описав йому квітчин парк... Лопань.. Старовинні статуї, що їх одного разу розкопали на березі Лопані, і, які очевидно належали самому Квітці... І ще багато інших, як мені здавалося, цікавих учителеві української літератури речей.

З учителями інших дисциплін я ніколи не міг нав'язати жодного більш-менш тривкого контакту. Математик, наприклад, був людиною черствою і суворою, і в усіх відношеннях неприступною. За лисину йому було надано звання — Сонечко, хоч нічого в ньому не було справді сонячного. Одного ранку він довідався, що найкраща учениця Оля Марченко минулої ночі померла. Це його вразило. Він важко зітхнув і з серцем сказав:

"Так завжди... Здібне і добре не тримається на цій землі, а всяке таке..."

Тут він чомусь поглянув на мене і махнув рукою. Я вже, здається, зазначив, що в нас висловлювалися коротко і ясно і, як правило, не без допомоги рук, а часом і ніг.

"Олесь! До дошки! От ми зараз побачимо, як ти знаєш теоремку! А втім це вже здається аксіома, що ти нічого не знаєш!"

Так, це була аксіома. Математик любив пророчити:

"Ні, путнього з тебе ніколи нічого і ні за якої погоди не буде! Не знаю — може лікар... Але ні! Не буде з тебе навіть і лікаря! Тихон Павлович каже, що ти буцімто з літератури якісь там подаєш надії... Але ж література це тільки марево — фата моргана і нічого більше! Це попросту, висловлюючись з математичною точністю, — фіга!"

Мав рацію!

Учитель географії не любив мене, бо з усіх річок світу я знав тільки — Лопань, Уди, Харків, на яких я весною після поводі в калюжах ловив руками піскарів... Цих харківських рік наш географ, будучи корінним вусатим киянином, очевидно сам не знав і попросту добивав мене двійками за різного роду тигрів та єфратів та за якісь там ніяґарські водоспади, які мене абсолютно не цікавили. А нашу учительку природознавства я сам не злюбив до нестями після того, як вона на очах цілої кляси позпотрошила живого павука і шукала в його череві якісь кишечки й серце. Паук цілий час дригав ногами і мене нарешті знудило...

"От вас би так, Євгеніє Іванівно! Також задригали б!" закричав я і кинувся з кляси. За це мені влетіло! Директор сказав забрати книжки — зошитів я ніколи не мав — і без батька в школу не приходити. Я й не приходив. Батька також не приводив. Була весна.. На Дніпрі повідь... Лід іде. Утопленицю прибило до берега, як у Коцюбинського — в самій тільки сорочці. На базарі міліція злодія впіймала... Якогось великого начальника хоронять з музикою! Старенька бабуся свої штучні зуби в снігу згубила... Хотіла крикнути на мене, а зуби й полетіли в сніг... Шукаємо разом! Мені й так поспішати нікуди! Я знайшов зуби! Бабуся подякувала і сказала, що я не розбійник, як інші. Приємно!

Тепер можна піти й на кладовище. Там жебраки... Якась старенька стоїть схилена над жебраком і бідкається:

"Ах, ти ж, Царице Небесна, біднесенький... Так таки нічого й не бачиш?.."

"Не бачу..."

"Ой, ой! Ах, ти ж нещасненький... Ну, признавайся... согрішив? Га?..."

"Де вже мені осліпленому від народження було согрішати... Подайте вже, що милість ваша..."

"Дам, дам!.. Ну, то значить твоя мати согрішила. Ой, Господи! Согрішила?..."

"Де вже їй було грішити! За п'яницею мужем і пропала... Бив її, так бив, що Царице наша Небесна, подайте вже, що милість ваша..."

"Дам, дам! Ну, то значить її мати согрішила. От Господь і ниспослав її дочці такого мужа... Без волі Господа і волосинка не спаде з голови! Ах, ти ж нещасненький... За чужий, можна сказати, гріх... Візьми... Ось.. І пом'яни в молитвах мого старого, царство йому небесне... І мого первеня — Павлушечку!"

Плаче старенька. А жебрак узяв монетку і перехрестився нею. Старенька пішла, а жебрак зирк на мене і каже:

"Ач! За копійку і за старого і за Павлушечку! Таких треба посилати по матушці в... церабкоп! Ну, чого роз'явив рота! Ступай!"

І я далі ступав, і так проти свого бажання став я письменником, або інакше сказавши — нічим. Фігою, як любив фігурально висловлюватись наш математик.

1956

2. БІОЛОГІЯ

"Льолько..."

"Ну?"

"Я вже здається сплю..."

"А біологія?"

"Я знаю — біологія..."

"Не заважай! Микса — слизь... микетос — гриб з тілом багатоядерної протоплазми... протоплазми, здібної пересуватися..."

"О, я вже зовсім нездібна пересуватися, Льолько... Я краще пересунуся спати. З усіх боків це буде краще."

"Зустрічаються... Зустрічаються..."

"Уявляєш собі — зустрітися б десь у парку над річкою! І щоб він був до безтями закоханий... Справді! Ні, ти тільки подумай, який сьогодні вечір... Місяць... У вікні — місяць!"

"Зустрічаються на загниваючих рослинних залишках..."

"Що за приємність? Занадто прозаїчно. Сама подумай — зустрітися десь на загниваючих залиш-

ках... А втім, яка різниця де? Головне, щоб він був до нестями закоханий! Ах, який сьогодні повний місяць!"

"Отже — зустрічаються на загниваючих залишках і деякі з них — паразити..."

"Не лайся, Льолько! Будь ласка..."

"Отже — деякі з них паразити..."

"О, як все таки приємно знати, що не всі! Яке це цінне відкриття, Льолько! Паразити — це ті, що на жінку не можуть інакше дивитися, як таким, знаєш, баранячим, слизливим поглядом..."

"Послухай! Ти візьмешся нарешті за біологію? Іспит завтра!"

"Барани, Льолько, також біологія..."

"Ти замовкнеш?! Ще раз — викса це слизь..."

"Фе! Слизь... І він поглянув на неї своїм слизливим поглядом... Ні, так не добре — поглянув поглядом... Краще — і він слизливо на неї поглянув... Фе!"

"Микетос — гриб... Нижчий організм..."

"О, коли ти вже доберешся до вищих?.. Літа йдуть! Біологічний процес не припиняється на мить. Це, якщо науково взяти... А знаєш.."

"Я знаю, що завтра на іспиті ти нічого не знатимеш!"

"Нічого? Я не гриб, Льолько! Я вищий організм! О, як приємно бути свідомою, що ти належиш не до якихось там грибів, а до найвищих організмів... Це щось!"

"Ах, облиш! Нижчий організм з тілом багатоядерної протоплазми..."

"О, як це подібно до нашого біолога! Професор! Окуляри і лисина, як гриб! Мухомор! Миксцомо-ме-мецети! Фе, так ніби сама протоплазма взяла й заговорила з дуру! А, знаєш, він ще нічого... Є категорія людей, що взагалі мають вигляд напіврідкої безкольорової і водночас в'язкої маси, що складається головним чином з білків!"

"Якщо ти зараз не замовкнеш — я вийду. Ти чуєш?"

"Вийдеш? Добре зробиш, Льолько! Слово честі! Ніч така, Господи... Ну, я мовчу, мовчу, мовчу!"

"Миксобактерії... Слизиста маса паличок..."

"Лише подумати, над чим ми мусимо думати, Льолько! У таку ніч. Мовчу, мовчу... Мовчу, як гриб! Як найпристойніша слизиста маса протоплазми!"

„Отже зустрічаються..."

"А де — це секрет!"

"Зустрічаються в гною..."

"О, я не припускаю! Що за приємність? Я сплю..."

"Ти можеш не вголос? Принаймні, ти можеш хоч спати не вголос?

"Я спробую... Я охоче спробую..."

Мовчанка. Згодом:

"Послухай, Льолько... Ти можеш не шелестіти своєю дурною біологією?"

"Ти ще не спиш?!"

"О, мені тільки почало щось хороше снитися... Так ти з своєю біологією!"

"Мутуус — взаємний..."

"Власне! Тільки почало мені снитися щось таке взаємне... Як поцілунок! Слово чести!"

"Мутуус — один із видів співжиття організмів..."

"Сказав професор і почервонів чомусь! Ти завважила?"

"Отже симбіоза — співжиття організмів, коли... Коли обидва, зв'язані один з одним організми, одержують з свого співжиття взаємні вигоди..."

"Гм... Ні, це вже зовсім гидко! Взаємні вигоди! Це вже, Льолько, такий вульгарний матеріалізм, що й сам Карл Маркс скривився б!"

"Наприклад — актинія і рак самітник..."

"Який же він самітник у такому разі?"

"Ну, що ти тільки мелеш?"

"А ти чого смієшся? Ні, справді! Співживе з Актинією, має з нею взаємні вигоди і самітник! Щось таке! А може розлюбив? Як ти гадаєш?! Розлюбив свою Актинію і прикидається самітником, га?! І мабуть прикидається перед якоюсь іншою актинією... Знаєш, трапляються такі раки-самітники!"

"Гаразд, гаразд... Спи краще! Актинія твердого кістяка не має..."

Також самітниця?.."

"Актинія має форму мішка з одним лише отвором на верхньому кінці тіла, оточеного щупальцями у виді променів..."

"Лукава, бестія... Святою прикидається! З одним лише отвором, а яке собі прекрасне ім'я придумала — Актинія! Наприклад, мис святої Актинії... Звучить, правда?! А навколо миса самі раки... Такими собі самітниками крутяться... Пальми ростуть... Чорні негри білими зубами жовті банани їдять... Навколо коральові поліпи гріються на сонці... Це я розумію! А поруч з тобою — капітан... Який небудь такий молодий морський вовк у білосніжному френчі...

"Гав ду ю ду?" А ти йому ферри уел, тенк'ю! Батерфляй, батерфляй! Ах!"

"Дофантазуєшся! Дружнє співжиття — вид симбіозу... Симфілія також один з видів симбіозу... Симфілія — взаємна любов..."

"Ах, це так рідко трапляється... Взаємна любов! Уяви собі — він і вона до нестями закохані..."

"Дружнє співжиття — вид симбіозу, при якому переваги співжиття дістаються тільки одній стороні. Гм!"

"Власне! І це називається — дружнє співжиття! Ха-ха! Це все одно, що вийти здуру заміж за... професора! Як Сонька дурепа! Наука! Прогрес!"

"Ах, облиш! Сильфіди — сімейство мертвоїдів..."

"Власне! Сонька вийшла заміж за професора! Сенсація! Ні, ти пригадуєш, яка це була сенсація? А виявилося — у професора хронічний геморой і інші погребальні речі! Фе!"

"Не перешкоджай, будь ласка! Сімейство з ряду жуків... Отже, ще раз усе з початку — микса... микетос... актинія... симфілія, сильфіди..."

"А місяць світить... Дивися, Льолько, яка в нього хитра пика! Це ж він усе бачить! Усю біологію! І зустрілися вони, як умовилися, у парку над

самою річкою. Обоє до нестями закохані..."

"Ну, ти дофантазуєшся, здається!

"О, це тільки так тобі здається!"

"Берися краще за біологію..."

"Навіщо? Ні, ти сама суди — навіщо мені братися за біологію, коли я іспит і так складу, коли він у мене вже третій рік до нестями закоханий?"

"Хто?"

"Звичайно — наш біолог!"

"Ну?!"

"Женитись хоче! Старий мотлох! Ти тільки подумай! Іхтіозавр!"

1955

3. МЕХАНІКА

На площах п'ятого і шостого поверхів було досить гамірно. Ті, що були на площадці п'ятого поверху, могли задерши догори голови, побачити декілька пар ніг. Ті, що були на площадці шостого поверху, у щілинку при самій підлозі площадки, добре зігнувшись, могли бачити декілька голів у шапках і капелюхах і навіть лисину мешканця з горища.

Кербуд бігав сходами між п'ятим і шостим поверхом, заклопотано хапався за голову і взагалі мав вигляд дуже збентеженої людини. Мешканці закидали його непотрібними і злими запитаннями на зразок:

"І на яку хоробу ви, Тарасе Ігнатовичу, урухомили цей проклятий ліфт!"

"Невже ви припускаєте, що все це не дійде до суду?!"

"Невже ви як кербуд не знаєте, що за такі справи по голівці не гладять?"

На це Тарас Ігнатович тільки відмахувався руками і, набираючи на повні легені зіпсоване котами і взагалі чорт зна чим повітря під'їзду, кричав:

"Розходьтеся к чортовій матері! Площадки обваляться! Сидір! Сидоре, гони їх, бо я міліцію викличу!"

Сидір-двірник тільки безпорадно розводив руками і казав:

"Люди добрі... розходьтеся, а то чого доброго провалитесь у преісподню, тобто в самий підвал... Площадки ж тут на ладан дишуть! А тих у ліфті ми з Тарасом Ігнатовичем уже якось вирятуємо з неволі турецької. Моя Маруська вже побігла за механіком. Ну, за яку хвилину буде назад. Люди добрі, розходьтесь!"

На це йому відповідали:

"Ах, ти ж п'яна пика! Налигався одеколону і море йому по коліна! Люди, можна сказати, на волосинці від смерти, а він все жарти жартує!"

"А ви, Марто Остапівно, менше скакали б тут, як та дика коза на Кавказі! Ви ж не на горах, а на площадці!" — казав двірник і зичливо усміхався. Від нього справді тхнуло одеколоном.

Сходами збігала захекана Маруська. Вона пропхалася крізь натовп на площадку шостого поверху і швидко сказала:

"Механік сказав, якщо йому дасте п'ятдесят карбованців, то прийде. А ні, то висітимуть до ранку, якщо линва витримає, бо він не мусить робити в неурочний час..."

Ефект марусьчиних слів був такий, який не описати жодним способом! Жінки, скільки їх тут було, закричали в один голос, і, що вони кричали важко було зрозуміти. Навіть їхні чоловіки явно захвилювалися в ліфті, бо кабінка декілька разів хитнулася, наводячи на жінок такий жах, що вони ту ж мить затихли і з затаєним подихом ніби чекали на щось жахливіше від марусьчиних слів. Але кабінка не зірвалася, і тоді Марфа Остапівна, приступивши до Маруськи і вибаньчивши на неї своє більмо і одне око, сказала, або, вірніше сказати, прошипіла:

"Біжи... суко... Біжи і скажи йому..."

Вона ще щось хотіла прошипіти, може їй хотілося налякати Маруську своїм одноногим чоловіком, але тут двірник явно не витримав і став між Марфою Остапівною і своєю дочкою. Якусь мить він дивився просто в обличчя Марфи Остапівни, а потім сказав:

"Так як ви зволили сказати? Вона дочка моєї жінки, і я вам, Марфо Остапівно, не дозволю кидатися такими собачими словами! Стуліть губу, бо..."

До двірника боком підскочила манікюрша з п'ятого поверху і смикнувши двірника своїми червоними пазурями за рукав закричала:

"Ні, це ви краще стуліть свою губу, бо це ще невідомо на які це ви кошти п'єте такий дорогий одеколон, а може навіть духи!"

"Я? Ех, манікюрша, а не знаєте!"

"Знаю, знаю! Від вас учора несло "Червоною Москвою", а сьогодні несе' "У Лукомор'я 'дубом зельоним!!"

"Ну, ви бачили таку дурепу? Я, дорога, нічого не п'ю крім тройного! Що я вам депутат у Верховну Раду, чи що?!"

"Ану, без дебатів!" — закричав кербуд і, поглянувши на Маруську, додав:

"Біжи зараз же до нього і скажи... Якщо він така сволота, то я згоджусь заплатити йому п'ядесят карбованців з власної кишені..."

"Вибачте, Тарасе Ігнатовичу, але він така сама сволота, як і кожний інший!" скзала Маруська і байдуже поглянула на кербуда. Кербуд махнув рукою і сказав:

"Дорога, я ж не входжу у ваші особисті стосунки... Звичайно, для вас він не сволота. Я тільки кажу, що я згоджуюся заплатити йому п'ядесят карбованців з своєї власної кишені".

"Не так скоро! Не так скоро! А це ж з якої речі? Ти, може, маєш хоч одну кишеню, щоб була не дірява, га? Ти був, є і помреш остолопом! Ти, що мільйоне-р?!" — закричала жінка кербуда і так смикнуда його за рукав, що він мало не полетів на сходи.

"Він — кербуд!" — сказала манікюрша.

"А ви промовчуйте! Специялістка! Загадили всю квартиру і цілий під'їзд котами! Твій чоловік висить у ліфті, от і плати!" — сказала жінка кербуда і сердито знизала плечима.

"Правильно!" — сказав двірник.

Нарешті, двірникова жінка, перегукуючи всіх, сказала:

"Нехай складуться ті, що висять у ліфті, і кінці у воду!"

Так і вирішили. Ті, що сиділи у ліфті, охоче дали згоду і Маруська ту ж мить побігла за механіком, який, між іншим, сидів у підвалі і, спокійно покурюючи, поглядав на відкручену ним же гайку.

От вам і вся — механіка!

4. ХВОРОБА

"А знову ви?!" сказав лікар і важко зідхнув. Літня вже жінка поглянула на лікаря і сказала:

"Та я ж... Як бачите..."

"Одначе я вам, здається, вже сказав, що нічим не можу вам допомогти... Я, здається, ясно сказав!"

"Е! Доктор, і не можете! І не кажіть! Ви все можете."

"Послухайте! Ви абсолютно здорова людина. Принаймні — фізично. Ви тільки морочите мені й собі голову і відбираєте у мене дорогоцінний час! Як ви не можете цього зрозуміти? Ви бачили, що в почекальні робиться?

"Сама чекала дві години — знаю, знаю..."

"Гаразд! Що у вас там знову? Будь ласка не затримуйте мене!"

"Хіба ж я затримую? Я не затримую. Чого ж кричати? Ой, голубчику, не в порядку ваші нерви. Вибачте мені старій, а не в порядку!"

"Ви мої нерви, будь ласка, лишіть у спокої".

"Та я їх лишу, а от вони вас як? А такий ще молоденький!"

"Ви мені скажіть, на що ви прийшли цим разом скаржитись і до побачення! Зрозуміло?"

"Ой, і сама вже не знаю... Ви ж доктор, вам видніше! Коле мене щось тут під грудьми..."

"Знову те саме! У вас нічого там нема під грудьми. Я вам, здається, вже сказав! Ви абсолютно здорова людина, і лишіть мене будь ласка в спокої!"

"Ну де вже в мої літа бути здоровою! Це може вам тільки так здається, а колупніть і розвалюся так, що й кісточок не позбираєте!"

"Ну, знаєте, у мене нема часу... Зрозумійте на кінець, що у мене хворі чекають!"

"Чекають? А я не чекала? От нехай тепер і інші почекають! А ви не гарячіться — почекають. Як уже прийшли, то й почекають. Куди їм поспішати?"

"Ну, знаєте! Гаразд, гаразд — я припишу вам мікстуру! Будете приймати тричі на день по столовій ложці. Ось... ось..."

"Ну, де вже мені ваша мікстура допоможе! Хіба ж я прийшла до вас за якоюсь мікстурою?! Он Микитенчиху послали в Крим, а ви мені мікстури!"

"Фу ти, ну ти! Я не знаю, куди послали вашу Микитенчиху, але якщо послали, то очевидно була якась причина. Зрозумійте!"

"Яка там причина! Там така, що її ще й довбнею не доб'єш, і на літ десять молодша від мене, а брехуха, я вам скажу! Я б [illegible] в божевільню відправила, а не в Крим! Повірте, до того забрехалася, що була почала вже й сама на себе брехати — каже я не з простих, ми, каже, колись були графья! А пика репана! А мій покійний чоловік, царство йому небесне, був відповідальний робітник — сторожем у центральному універмазі робив! Зачекайте, зачекайте! Дайте хоч уже досказати! А то живіт болітиме, що почала й не досказала. А Микитенчиха все чіплялася до мого чоловіка, каже, що ж ти там, Прокоповичу, стережеш у тому універмазі — пацюків?! Не знаю, каже, навіщо вони тебе там за сторожа тримають. Самі судіть! Що значить навіщо? По штату належалося, от і тримали, ні? От і вас тут тримають, правда? І таку ще посилають у Крим, га?!"

"Ну, ви все вже сказали?"

"Та де вже все! Всього й не перекажеш! Он Лідку минулої осени на Кавказ ні з того, ні з сього послали! Два місяці кобила вилежувалася на морі, та все помаранчі їла... Приїхала — пика мало не трісне, ні в одну спідницю влізти не годна, так вони на ній і тріскають, так і тріскають! Он яких посилають! Звісне діло — її чоловік в енкаведе за шофера робить... Ну, а мій чоловік чесним трудом хліб заробляв! А помер, так нікому тепер за мене й заступитися..."

"Неставало, щоб ви ще тут розплакалися. Зрозумійте нарешті, що на мене чекають хворі! Я, на превеликий мій жаль, нічим не можу вам допомогти. Абсолютно нічим..."

"От уже і нічим! Не бійтеся, для всіх маєте якусь хворобу, а, як для мене то вже й забракло! Мікстура! Хай їй чорт! А може б ви мені вже якось довідку написали... Щоб, може, й мене кудись у Крим, чи на Кавказ послали. Га?.. А то й помру, не бачивши нічого! Само-собою, як стара, то вже й нема ходу..."

"Бачите... Насамперед — ви не в союзі..."

"Не в союзі?! А де ж я — в собаки під хвостом, чи що?!"

"Ні, я маю на увазі професійний союз. Путівку можна дістати лише через професійний союз. Зачекайте! Це раз... Звичайно, можна також по хворобі. Але я вас позавчора оглядав, правда? Ви абсолютно здорова людина. І саме тому я нічим не можу вам допомогти! Зрозумійте, і не затримуйте!"

"Виходить... По вашому виходить — помреш і так, стара, завезуть і так на кладовище і кришка, га?.."

"Нічого подібного з цього не виходить! Я б хотів у вашому віці мати таке здорове серце. Слово чести! Ви переживете багатьох, запевняю вас. І до побачення!"

"Ну, ви мені зуби не заговорюйте! Ви — доктор, можете... От, щоб я не зійшла з цього місця,

що можете! Ну, хоч десь під Крим, чи просто в інше місце кудись... Ну, що вам взяти й написати?! Я на все згодна, що б там ви не написали! Яку вже хочете хворобу придумайте! Папір все видержже! Ну, краще не затримуйте самі себе! Он і хворі вже сердяться... А мені може й нема як з порожніми руками від вас вийти... Ну, пишіть уже! Написали ж рецепт на мікстуру!"

Лікар підвівся і сказав:

"Досить! Тепер я таки вас попрошу..."

Жінка схопилася за клямку і швидко прошепотіла:

"Голубчику... Послав би мене в санаторію... То я б хоч від невістки відпочила! Хоч перед смертю... Я вам скажу — така хвороба! Гіршої і не треба! От, щоб я з цього місця не зійшла! Голубчику... Там же така хвороба, що гіршої і не придумати!... Ніяк не переживу!"

"Наступний" — закричав лікар.

1956

П. ОДАРЧЕНКО

У СТО СОРОК ТРЕТІЙ...

"Свою Україну любіть!"
Т.. Шевченкко.

В історії всесвітньої літератури ми не можемо знайти другого такого письменника, що дорівнювався б Шевченкові щодо свого значення в історії свого народу. Шевченко для України — це символ її національного відродження, це центральна постать Українського Відродження! В історії розвитку суспільної і політичної думки українського народу, в історії українського визвольного руху, в історії боротьби українського народу за свою національну, політичну і соціяльну волю Шевченко займає центральне місце, його роля і значення виключні. "Шевченко — творчий геній, до нашого часу Україна не дала нікого, рівного Шевченкові... Ніхто з політичних діячів чи з поетів не може бути поставлений поруч Шевченка", писав В. Петров. Вплив Шевченка на історію свого народу не зменшується з часом, а навпаки збільшується, поширюється. Коли в 40-их роках минулого століття могутня поезія Шевченка була тільки для порівняно невеликої групи тогочасної української інтелігенції "звуком воскресної труби архангела", то в наші часи, коли минуло більше як сто років з часу появи "Кобзаря", могутнє, пристрасне слово Шевченка звучить "воскресною трубою" по всій Україні, звучить в серцях мільйонів поневолених синів України! "Важко було б назвати серед поетів і письменників всього світу людину, яка зробила для усвідомлення його народом своєї національної єдности більш, ніж це зробив Шевченко для українського народу." (акад. О. Богомолець). "Іменами поетів і письменників найяскравіше визначається дух народу, його найкращі надії і прагнення... Більше, може, ніж будь-який народ, має право і підстави народ український називатися народом геніяльного поета — Шевченка, бож цей поет був не тільки виявником прагнень, надій і думок свого народу, але й живим символом і втіленням — сам, як особа, — його страждань і його боротьби". (М. Рильський). "Для України вага Шевченкового генія переходить ті межі, які поставлено навіть великим письменником у їхній батьківщині: він сам був для неї тим сонцем, що "за собою день веде", — день нового народження на світ великим культурним народом; його поезія стала найкращим виразом національної самосвідомости на Україні, як його особисту долю можна вважати за символ долі українського народу". (С. Єфремов).

Українська національна революція 1917 року розвивалася під прапорами Шевченка. Безсмертний Шевченків "Заповіт" став воскресною піснею українського великодного дня національного відродження! Коли на Всеукраїнському Військовому З'їзді у червні 1917 року був зачитаний Перший Універсал Української Центральної Ради, то, як свідчить Винниченко, "грім радости, захвату і ентузіязму дійшов до екстазу, до чуття побожности, до бажання молитися своїй радості, своєму екстазові... Весь театр з делегатами, з публікою, з кореспондентами газет став на коліна і нечуваним, могутнім, потрясаючим хором заспівав великий "Заповіт":

"Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою, злою кров'ю
Волю окропіте!

Засмажені, загартовані в боях, в крові, в стражданнях обличчя кривилися від солодкого болю надзвичайних переживань..."

"І в ті роки, — свідчить А. Ніковський, — в дні найбільшого вияву національної думки, над усіма

Молодий Шевченко в Суботові. Ілюстрація Ю. Матушевського.

хорогвами, оркестрами, кулеметами, гарматами, процесіями, гетьманами, політиками, партіями, ватажками і парляментами. . . панував він один:

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ!

Монархічна Росія, ідеологи централізму, міжнародні політики і місцеві педанти мусять схилити голову перед ним, великим і непоборним властителем іржавого пера:

— Ти переміг, Поете!

Українську переможну революцію зробив Шевченко!" (А. Ніковський. Віта нова. Київ. 1919, стор. 8).

Вплив Шевченка на історію українського народу не зменшується з часом, а, навпаки, збільшується, поширюється. Могутнє, вогненне слово Шевченка звучить "воскресною трубою" по всій Україні, потужні звуки цієї "воскресної труби" переходять межі України: вони голосною луною звучать по всіх країнах, що стогнуть у кайданах неволі.

"Борітеся — поборете!" це гасло Шевченка в усій своїй силі звучить і тепер на весь світ, закликаючи поневолені народи до боротьби за свободу і незалежність. Центральний образ Шевченкової творчости — це оточений ореолом найвищої краси і святости образ страдальниці-матері. В цьому образі Шевченко символізує і найдорогоцінніше, найрідше для людини — Рідний Край! Шевченко називає матір'ю свою вітчизну-Україну, "про неї він нестримно мріє і пише в похмурому солдатському засланні, про неї він говорить потрясаючі слова, стверджуючи, що йому байдужа навіть власна доля, але дорожча за все доля вітчизни:

"Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденою, збудять...
Ох, не однаково мені!"

"Не знаю, — каже С. Єфремов, — чи у всесвітній літературі пролунав колинебудь ще один такий крик серця з безмірної туги за Рідним Краєм, чи знайдеться поет, що так дуже любив би свій край, побивався за ним і так до нього рвався." Шевченко, — за свою велику любов до Рідного краю, як пише Леся Українка:

Тяжкі дістав кайдани,
Але до скону їй служив
Без зради, без омани.
Усе знесла й перемогла
Його любови сила,
Того ж ВЕЛИКОГО ВОГНЮ
І СМЕРТЬ НЕ ПОГАСИЛА!

Цю велику любов запалив Шевченко в серцях своїх нащадків. Його гарячий заклик "Свою Україну любіть!" знайшов живий і широкий відгук в наступних поколіннях українського народу. Шевченко шукає причин тяжкого підневільного становища України і знаходить їх в трьох трагічних для нашого народу подіях: в Переяславському договорі, в перемозі Петра І під Полтавою і в реформах Катерини II. З глибокою тугою Шевченко відзначає згубний для України брак єдности українських сил в боротьбі проти ворога:

"Ой, пожали б, якби були одностайно стали
Та з Хвастовським полковником гетьмана єднали.

З нечуваною силою гніву і обурення Шевченко гостро картає зрадників українського народу "Галаганів, Кисілів, Кочубеїв, Ногаїв", дядьків отечества чужого", "дітей юродивих", що цураються свого народу, "перевертнів", "що помагають Москалеві господарювати та з матері полатану сорочку знімати". В своїм "Посланії" Шевченко закликає українських панів повернутися на лоно своєї нації і працювати для добра свого народу і боротися за його визволення.

"В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля!" — це Шевченкове гасло стало гаслом визвольної боротьби українськоро народу за свою незалежність і соботу. Взірцем і прикладом визвольної боротьби і перемоги для Шевченка була Америка, що під проводом Вашінгтона здобула собі незалежність від Англії. Шевченко мріє про українського героя і першого президента вільної незалежної України:

...Коли
Ми діждемося Вашінгтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Це тверде й рішуче "А діждемось таки колись!" — виявляє глибоку віру Шевченка в неминучість перемоги України в боротьбі за свою вільну суверенну Республіку з "новим і праведним законом".

І ця свята Шевченківська любов до України, ця непереможна віра в перемогу Правди і Волі надихає борців силою і завзяттям, додає їм бойового духу, твердости і непохитности в досягненні Шевченкового ідеалу Вільної України. Безсмертний Шевченків "Кобзар" з його невмирущими загальнолюдськими ідеями найвищої Любови і Правди, з його неперевершеною красою поетичною чарує нас своєю дивною музикою, хвилює нас своїми незабутніми картинами Рідної Української Землі, збагачує нашу душу найшляхетнішими почуттями, будить нашу волю до дії, до чину. Зневіреним — повертає віру, полохливим — мужність і відвагу, розчарованим — бадьорість і любов до життя, занепалим духом — силу, енергію і волю до боротьби і перемоги. Хай же наша молодь на чужині не забуває поради славного нашого письменника Василя Стефаника:

"Читайте Шевченка! Там отворена вам ціла історія і душа українського народу. Там є найкращі скарби українського народу, і доки наш народ за своє визволення боротися буде, доти той кріпацький син стоятиме перед очима Вашими, ваших дітей, внуків і правнуків. Там для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрости, книга любои до України. Він сидів 10 літ у неволі за вогненне слово, котрого всі царі докупи задушити не годні. В його словах показана нам далека-далека дорога до нашої майбутности. Читайте його слово, шукайте тої дороги, йдіть нею, щоби з вас були люди найтвердіші. Беріть на коліна діти ваші, як їдете до Канади, та впоюйте в них слово Шевченка. З Шевченка набирайте карности, відшукайте квіти краси, а будете кращі і зближитеся до сходу нашого сонця, і всі ми опинимося в Вільній Соборній Великій УКРАЇНІ!"

В. ЧАПЛЕНКО

Ще про національно-мовну політику більшовиків

(Спроба історичної аналізи)

(Продовження з попереднього числа)

Видатний теоретик західно-европейського марксизму К. Кавтський дав таке застереження щодо проблеми національного визволення взагалі (у ст. "Фініс Полоніє" — 1896 р.): "Національна незалежність не так нерозривно зв'язана з клясовими інтересами пролетаріяту, щоб її треба прагнути безумовно, за всяких обставин".[25])

Ленін погодився з цією думкою, навівши її в своїй статті "Національне питання в нашій програмі". Та й сам зразу ж після того, як сконстантував жорстоку царську політику супроти поневолених народів Росії супроти "більшости її людности", похопився додати: "А поряд з цим підводить голову буржуазний націоналізм інших націй (польської, жидівської, української тощо), намагаючись відтягти робітничу клясу національною боротьбою або боротьбою за національну культуру від її великих світових завдань". А згадавши про те, що давніш буржуазія боролася разом з народом, він потім додав: "Тепер... буржуазія розбещує робітників націоналістичними гаслами".[26])

У резолюції з національного питання, прийнятій на нараді ЦК РСДРП влітку 1913 р., що її написав Ленін, теж дано ось таке застереження: "Питання про право націй на самовизначення (тобто забезпечення конституцією держави цілком вільного й демократичного способу вирішення питання про відокремлення) не можна плутати з питанням про доцільність відокремлення тієї чи цієї нації".[27])

Навіть тоді, коли Ленін звертався до народів Сходу, тобто до тих народів, що для них, згідно з його ж думками, буржуазне національне визволення — прогресивне явище, — навіть для цих народів він дав "відповідне" застереження. "Прогресивний прокид мас від февдальної сплячки, їхня боротьба проти всякого національного поневолення, за суверенність народу, за суверенність нації. Звідси безумовна повинність для марксиста обстоювати найрішучий і найпослідовніший демократизм у всіх частинах національного питання". І тут він додав: "Це завдання, головним чином, **негативне** (підкреслення моє, В. Ч.). "А далі йти в підтримці націоналізму пролетаріят не може, бо далі починається діяльність буржуазії, що прагне закріпити націоналізм".[28]). Або ще: "Марксизм не можна погодити з націоналізмом... Марксизм висуває замість націоналізму — інтернаціоналізм, злиття всіх націй у вищій єдності, що росте при наших очах з кожною верствою залізниці, з кожним міжнародним трестом, з кожною робітничою спілкою".[29])

В основі цих марксистських настав лежить учення про те, що нація — це не якась там єдність, а сукупність кляс. "Є дві нації в кожній сучасній нації — скажемо ми всім націонал-соціялам", — писав Ленін у праці "Критичні завваги до національного питання". — "Є дві національні культури в кожній національній культурі. Є російська культура Пуришкевича, Гучкова, Струве, але є також і російська культура, що характеризується іменами Чернишевського й Плеханова".[30]) І ці клясинації в нації мають різні історичні завдання: буржуазія начебто дбає про національну обмеженість, а пролетаріят — про інтернаціональні зв'язки, маючи на меті майбутнє злиття націй і культур. "Пролетаріят... вітає всяку асиміляцію націй", пише Ленін, додавши тільки: "за винятком примусової" (але це не має, як побачимо далі, ніякого значення в умовах єдиної держави). Через те для марксистів національне питання супроти інших завдань має, як висловився Ленін на VIII з'їзді РКП(б), "менше ніж другорядне значення" і через те вони "з кожної національної культури беруть тільки її демократичні і її соціялістичні елементи"... беруть **"тільки і безумовно** (підкреслення Ленінове) на противагу буржуазній культурі".[31]) А взагалі для марксистів "національні вимоги" підпорядковані інтересам клясової боротьби" (Ленін).

З огляду на все це Ленін ідеї незалежної, відокремленої національної держави протиставить "вищу" ідею великої централізованої держави, що виключає навіть принцип федерації. "Марксизм, звичайно, ставиться ворожє до федерації і децентралізації з тієї простої причини, що капіталізм вимагає для свого розвитку якомога більших і централізованих держав".[32]) Централізована велика держава — це величезний історичний ступінь уперед від середньовікової подрібнености до майбутньої соціялістичної єдности всього світу, і іншого як через таку державу шляху до соціялізму нема і не може бути".[33]) Ба більше, в "Листі до робітників та селян України" Ленін сказав прямо, що "ми прагнемо тісного об'єднання і повного злиття робітників і селян усього світу в єдину всесвітню радянську республіку".[34]) І цю думку офіційно повторено в резолюціях XVII з'їзду ВКП(б) 1933 р., тобто в тій резолюції, що нею розпочато було найповажніше здійснення "позитивного для поневолених народів". У ній бо сказано так: "Союз Республік (СРСР) ...це перший ступінь до утворення майбутньої Всесвітньої Радянської Республіки Праці".[35])

Із усього цього ясно, що більшовицькі гасла національно-мовної політики при всьому їх радикалізмі, як рівняти до гасел інших російських партій, розраховані тільки на тимчасовість національних побудов (держав, культур тощо), що це тільки один із засобів, використовуваних на певному етапі боротьби соціялізму (комунізму) в усьому світі.

Як розрізняти **позитивне** й **негативне** у цій "суперечній єдності" взаємовиключних настав — настав на розвиток національних культур і на злиття їх на тому чи тому історичному етапі, — **на це теоретики більшовизму не дали ніякої відповіді.**

Про те, як пролетарські тенденції можуть перейти в буржуазний націоналізм, Ленін висловився так: "Тут є межа, що часто буває дуже тонка і що про неї зовсім забувають бундівські і українські націонал-соціялісти".[36]) Отже "тонка межа", а як її визначити? Тим то в іншій своїй праці — в ст. "Дитяча хвороба лівизни" йому й довелося відсувати цю "межу" в "дуже далеке майбутнє", пишучи, що "національні й державні відміни між народами й країнами... будуть ще дуже й дуже довго навіть після здійснення диктатури пролетаріяту у всесвітньому маштабі".[37])

На ще більші труднощі нахопився Сталін, як йому довелося здійснювати ці "марксистсько-ленінські" настави. Так, у своїй промові "Про політичні завдання університету народів Сходу" 18. V. 1925 року він сказав навіть, що пролетарська загальнолюдська культура не виключає, а навпаки, припускає ("предполагает") і живить національну культуру так само, як національна культура не касує, а збагачує загальнолюдську культуру". Тоді ж таки він сказав: "Базікають (напр., Кавтський) про створення єдиної загальнолюдської мови і відмирання всіх останніх в період соціялізму. Я мало вірю в цю теорію єдиної всеосяжної мови. Досвід, у всякому разі, промовляє не **за**, а **проти** такої теорії".[38])

Але вже на XVI з'їзді партії 1930 року під тиском, очевидячки, тієї дійсности, що про неї буде мова далі, в розділі "Зудар теорії з практикою" він, відповідаючи на подану записку, сказав про злиття мов у майбутньому комуністичному суспільстві:

"Ви — каже записка — заперечували тоді теорію (Кавтського) про відмирання національних мов і створення однієї спільної мови в період соціялізму **(в одній країні)**, а тепер, у своїй доповіді на XVI з'їзді, заявляєте, що комуністи — прихильники злиття національних культур і мов в одну спільну культуру з однією спільною мовою **(в період перемоги соціялізму в усьому світі)**, — чи нема тут неясности?"

Я гадаю, що тут нема ні неясности, ні будь-якої суперечности. У своєму виступі 1925 року я заперечував націонал-шовіністську теорію Кавтського, згідно з якою перемога пролетарської революції в середині минулого сторіччя в об'єднаній австро-німецькій державі повинна була призвести до злиття у єдину німецьку націю з єдиною німецькою мовою і до знімчення чехів. Я заперечував цю теорію, як антимарксистську, антиленінську, покликаючись на факти з життя нашої країни після перемоги соціялізму в СРСР, що спростовує цю теорію. Я й тепер заперечую цю теорію, як це видно з моєї звітної доповіді на цьому XVI з'їзді. Заперечую, бо теорія злиття всіх націй, скажімо, СРСР, в одну великоруську націю з однією загальною великоруською мовою — це теорія націонал-шовіністська, теорія антиленінська, і вона суперечить основному положенню ленінізму про те, що національні відмінності не можуть зникнути найближчого періоду, що вони повинні залишитись іще надовго, навіть після перемоги пролетарської революції в світовому маштабі. Щождо дальшої перспективи національних культур і національних мов, то я завжди додержувався і тепер додержуюсь тієї думки, що в період перемоги соціялізму в світовому маштабі, коли соціялізм зміцніє і ввійде в побут, національні мови неминуче повинні злитись в одну спільну мову, але та мова, звичайно, буде ні великоруська, ні німецька, а якась нова."[39])

Але й це не вичерпало "діялектичної" плутанини Сталіна. Задумавши наприкінці свого життя ліквідувати "аракчеєвщину" в мовознавстві, а за одним замахом і горезвісного Марра, що свого часу й висунувся був не з чийого як з його ж таки благословенства, він заперечив уже саму ідею єдиної мови, утвореної шляхом злиття, схрещення.

"Цілком неправильно було б думати, — пише він у статті "Щодо марксизму в мовознавстві", — що внаслідок схрещення, сказати б, двох мов утвориться нова, третя мова, не схожа ні на одну із схрещених мов, якісно відмінна від кожної з них. Насправді при схрещуванні одна з мов звичайно перемагає, зберігає свій граматичний лад, зберігає свій основний слівний фонд і продовжує розвиватись за середовим законом свого розвитку, а друга мова тратить ступнево свою якість і ступнево відмирає.

Отже, схрещення дає не якусь нову, третю мову, а зберігає одну з мов"...[40])

Якже один із читачів — А. Холопов, користуючись ліквідацією "аракчеєвщини", звернув увагу Сталіна на суперечність із його попередньою думкою, висловленою на XVI з'їзді партії, він знов повернувся до цієї давніш висловленої думки. А з самої суперечности вийшов тим способом, що він, мовляв, мав на увазі дві різні епохи — до перемоги соціялізму, коли мови, справді, борються між собою і одна якась перемагає, і після перемоги соціялізму, коли "політика гноблення й асиміляції мов буде ліквідована, співпраця націй буде налагнана, а національні мови матимуть змогу вільно збагачувати одна одну". "Тут ми матимем справу, — пише він далі, — не з двома мовами, що з них одна зазнає поразки, а друга перемагає, а з сотнями національних мов, що з них унаслідок тривалого економічного, політичного й культурного співробітництва вирізняться спочатку найбільш збагачені єдині зональні мови, а потім зональні мови зіллються в одну загальну міжнародну мову, яка, звичайно, не буде ні німецькою, ні російською, ні англійською, а новою мовою, що вбере в себе найкращі елементи національних і зональних мов".[41])

Але безнадійсність цього плутаного теоретизування ясна для всякого — не тільки для автора записки, поданої Сталіну на XVI з'їзді ВКП(б), А. Холопову.

А ця непримиренна суперечність походить від того, що всі викладені в цьому розділі марксистські теорії — **витвір апріорного мислення, без обліку процесів, що виявляються в історії людства як явища націй та мов.** Справді бо: чи це історичний підхід, коли марксистські теоретики **спираються на частину нації** — робітничу клясу і її розглядають як **замінника нації?** А на цьому ж штучному препараті у них усе й побудовано. Про робітництво як носія національної культури, "демократичної",

(Продовження на стор. 32-ій)

П. ВАСИЛЕНКО

НА ХУТОРІ

Уривок із спогадів

"Лоло, діду, лоло, бабо, лоло соловейку,
Вийди, Грицю, на вулицю, заграй помаленьку..."

На Теплого Олексія повіяв з півдня теплий весняний вітер, потекли струмки, закурликали високо в небі журавлі, защебетали в полі перші жайворонки, зацвіли сині проліски. Все ожило, прокинулося від довгого зимового сну. Прокинувся і хутір Мельників. Біленкі хатки, осяяні промінням весняного сонця, немов новіші стали. Вони розкинулися по обидва боки великої довгої балки, на дні якої потічок розлився в широку річку, затопивши луги і луки.

У просторій звичайній селянській хаті містилася народня школа, до школи ходить двадцять учнів, бо й сам хутір має лише вісімнадцять дворів. Весна принесла велику радість і школярам і їхньому вчителеві, вісімнадцятилітньому юнакові, що тільки недавно розпочав свою педагогічну діяльність, закінчивши сім клясів гімназії та педагогічні дворічні курси. З усім своїм молодечим ентузіязмом вчитель віддавався своїй праці.

Вчителеві доводилося одноразово вести три кляси, але ніякі труднощі не страшні були тому,, хто хотів бути таким, як Марко з „Соняшного Променя", як інші ідеалісти, що прагнули виховати молоде покоління свідомих українців.

У невеличкій Мельниківській школі навчання не обмежувалося лише виконанням звичайної програми: школярі під проводом учителя влаштовували природничі екскурсії, складали гербарій, робили різні спостереження, малювали, співали, вчилися грати на струнних інструментах, малювали, деклямували, писали власні вірші, власні оповідання, записували від своїх бабусь старовинні пісні, казки, прислів'я, колядки, щедрівки, веснянки. Серед школярів виявилися великі таланти: десятирічний Хведько Мельник був справжнім майстром малювання і писання добрих віршів. Школа навіть видала власний двомісячний літературно - мистецький журнал, багато ілюстрований малюнками Хведька Мельника. Цей журнал, звичайно, був рукописний і видавався він "тиражем" в . . . один примірник. Обкладинка його була справді по-мистецьки виконана: вона була облямована з чотирьох боків українським орнаментом, перемальованим із вишивки на рушнику Ганни Мельникової. У центрі обкладинки був намальований з натури кущик пролісків, а над цим малюнком була написана назва журналу — "Перші Проліски". У журналі брали участь усі учні — від найменших до найстарших. Короткі оповідання, нариси, твори на різні теми — історичні, природничі тощо, фолкльорні матеріяли — такий був зміст журналу.

Навесні в дні Шевченка — 9 і 10 березня школа влаштовувала дуже врочисто Шевченківське Свято. Хоч це й був уже 1923 рік, проте стіни школи були прибрані жовто-блакитними прапорцями і тризубом, зробленим з барвінку. Удень було свято для школярів, а увечері — для дорослих хуторян. А закінчилося свято справжнім бенкетом, до якого господині готувалися як до храмового свята. І збирався тоді увесь хутір, і до півночі не стихали гучні пісні. А коли заспівали "Ой, на горі та женці жнуть" і дійшли до слів "Гей, долиною ГЕЙ!", то це останнє могутнє "Гей!" так стрясло повітря, що велика лямпа, немов від подиху рвучкого вітру, відразу згасла. З усіх співаків найкращий був Ілько Ковтун. Коли весняного вечора — тоді, коли глід цвіте — вийде, бувало, Ілько з хати та затягне своїм високим тенором "Ой, зійди, зійди, ясен місяцю", — то спів цей душу проймає, за серце хапає, чарує і п'янить. Гучною луною далеко, далеко лине чудовий спів талановитого, але нікому невідомого хутірського співця, яких так багато було колись на широких просторах нашої Батьківщини.

Тихі весняні хутірські вечори на далекій Полтавщині! Скільки краси і сердечного тепла було в цих незабутніх вечорах, мережаних ясними зорями, осяяних сяйвом повного місяця, напоєних пахощами розквітлих вишень, наповнених хвилюючим тьохканням солов'я, піснями хлопців і дівчат.

Уже в березні, коли шуміли весняні потоки, коли з вирію прилітали гуси, коли з-під снігу пробивалися синенькі квітки перших пролісків, — в тихі вечори ранньої весни лунали на хуторі співи прадавніх веснянок:

„Весно, весно, паняночко,
Де ти зимувала?
У лісочку на кілочку
Сорочечку пряла."

А з другого кутка чути було іншу веснянку:

Лоло, діду, лоло, бабо, лоло, соловейку!
Гу-у-у-у-у!
Вийди, Грицю, на вулицю, заграй помаленьку! Г-у-у-у-у!
Та винеси кобзиночку хоч на оберемку!
Гу-у-у-у-у!
Кобзиночка із васильків, а струни із рути
Як заграє в Римарівці, в Краснолуці чути.
Г-у-у-у-у!

Року 1941 — за кілька тижнів до початку другої світової війни — колишній вчитель народньої школи хутора Мельникова, Петро Миколенко після довгої розлуки з Рідним Краєм приїхав до свого рідного села і вирішив відвідати той хутір, де він колись учителював. Тільки три верстви відділяли хутір від села. Вийшовши на царину колишній хутірський учитель звернув на польову дорогу, що вела до хутора. Знайомі краєвиди навколо... і рій споминів наповнив душу, тяжко пригноблену тими вістками, що йому розповідали селяни.

Петро Миколенко після трирічного вчителювання на хуторі вступив до Інституту Народньої Освіти, скінчив цей інститут, закінчив і аспірантуру, почав викладати в інституті, але однієї осінньої ночі прийшли за ним агенти ҐПУ і забрали його. Це був час, коли по всій Україні прокотилася перша хвиля масових арештів у зв'язку з процесом СВУ. Далі піврічна в'язниця, тяжкий етап, тяжка боротьба з смертю в лікарні, знову арешт і знову

заслання. І от тепер Петро Миколенко на волі — чи надовго? Примара нового арешту і заслання висить над ним...

Ось нарешті й та балка, де був хутір... А деж хутір? Його немає. Навколо жах і руїна: там, де були хати, стирчать тільки руїни чорних коминів; сади порубано, понівечено, високі клуні і комори, порозбирано, поруйновано. Квітучий колись хутір перетворено в цілковиту руїну. Ось той горбик, на якому стояла хата Тимофія Мельника, у якій була школа. Але замість хати, і тут стирчав тільки чорний комін. Миколенко йшов далі в напрямі до хутірського лісу. І раптом він побачив солом'яний курінь на тому місці, де була хата старого Кошмана. Підійшов ближче: коло куріня стоїть один вулик, а коло вулика сидить баба Кошманиха. Спочатку вона жахнулася, побачивши чужу людину. На її обличчі був переляк і зненависть. Але ще мить, і лице її прояснилось, і баба Кошманиха, впізнавши колишнього хутірського вчителя, зайшлася гірким плачем, що перейшов у важке ридання.

"Ой, голубчику, де ж ти взявся, — голосила стара. — Бачиш, що вони, прокляті, зробили з нашим хутором!" І потім, крізь гіркі сльози, баба Кошманиха докладно розповіла про всі знущання радянської влади над хуторянами: про арешти окремих хуторян у 1929 р., про голод у 1933 р., про арешти колишніх учнів Миколенка та їх батьків, про заслання хуторян і нарешті про цілковите руйнування хутора під час кампанії "ліквідації хуторів" в 1940 р.

"Все понищили, все порозбирали, людей насильно виселили, садки порубали", — скаржилася баба Кошманиха. А я оце, як настало літо, покинула ту хату в селі, де я жила в чужих людей, і прийшла на те місце, де колись стояла моя хата. Хай Бог пошле мені й смерть тут", — закінчила своє оповідання бабуся. "А твій Хведько аж на Далекому Сході, вислали його туди разом з батьками" — сказала вона.

Один за одним минають роки... Та кожного разу, коли повіють весняні вітри, коли пригріє ясне сонце, коли з'являться перші весняні квітки, — думка лине до тих далеких часів, коли на рідних полтавських хуторах і селах цвіли сині проліски, шуміли весняні води, зеленіли безмежні поля, розквітали вишневі сади, коли над осяяними соцем ланами дзвеніла ніжна пісня жайворонка, коли в чарівні ночі, напоєні пахощами розквітлих вишень і яблунь, ночі, осяяні місячним сяйвом, греміла пісня солов'я, коли на колодках хлопці і дівчата виводили свої журливі мелодії, коли серце наповнювалося тією найвищою радістю і щастям, які людина може зазнати тільки там, де вона народилася, де вона зросла, де вона почула перші звуки пісні колискової з уст своєї рідної матері. Думка лине до тих трудящих добросердечних хуторян і селян, до їх талановитих дітей, яких московський кат загнав на далекі заслання, зруйнувавши їхні рідні оселі. Та хочби куди їх закинула доля — чи в крижані пустелі далекої Півночі, чи в похмуру сибірську тайгу, чи в гарячі піски Каракалпакії — всюди вони в безмірній тузі за своїм Рідним Краєм думками будуть линути у свою соняшну Україну, у свої села і хутори.

І коли на далекій чужині настануть весняні вечори, то в серцях вигнанців охоплених тугою за рідним краєм, гучніше задзвенять прадавні мотиви рідної веснянки:

Лоло, діду, лоло, бабо, лоло, соловейку!
Вийди, Грицю, на вулицю, заграй помаленьку!

ДИТЯЧА КНИЖКА В УКРАЇНІ

Видавництво "Молодь" підготувало чимало приємних подарунків для дітей. З двохсот семи назв у його поточному плані 110 припадає на дитячу літературу.

Тут є цікаві книги і для наймолодших читачів, і для дітей середнього та старшого віку. Видаються твори клясиків та сучасних письменників — українських, російських, а також перекладені твори з мов інших народів Радянського Союзу та багатьох зарубіжних країн. Основне місце за кількістю належить оригінальним українським дитячим виданням. І це свідчить, що про дітей дбає у нас все більше літераторів.

З першими книгами виступили в цьому році молоді письменники А. Дрофань, Б. Комар, В. Нестайко, Д. Жмер, О. Снопков. Активніше, ніж у попередні роки, видають твори для дітей письменники, які пишуть для дорослих. Юні любителі книг у грудні зможуть поповнити свої бібліотечки казками П. Воронька "Лісовий гомін", збіркою оповідань О. Копиленка про навчання дітей в школі та природу рідного краю, повістю з життя дітей на Донбасі П. Байдебури "Таємниця степового шурфу". На прилавках книжкових магазинів з'явиться незабаром перша дитяча книжка Д. Білоуса "Пташині голоси", у якій розповідається про корисних птахів та піклування про них. Читачі молодшого шкільного віку зможуть придбати також книжку "Великі очі". Оксана Іваненко написала в ній про Гострого лікаря, який виліковує дітей від лінощів, неслухняності та інших вад.

"Молодь" розпочала видання "Бібліотеки пригод та наукової фантастики". З книг українських письменників, що виходять у цій серії, — трилогія "Прекрасні катастрофи" Ю. Смолича, "Марево" П. Загребельного та ін. Почала видаватися також серія "Історична повість та роман".

Тішить не лише велика кількість та різноманітність творів, що їх видає для дітей "Молодь", але й їх хороше художнє оформлення. Багато книг мають яскраві, привабливі обкладинки, зі смаком, любовно виконані ілюстрації.

Мирон ЛЕВИЦЬКИЙ

Кадри Парижу

(З матеріялів Української Експедиції довкола світу)

(Продовження з попереднього числа)

БУКІНІСТИ

Вийшовши з променадного обрамування Сени східцями нагору, бачите обабіч ріки відкриті зелені скрині з книжками. Тут розташувались букіністи. З відкритих вік скринь звисають акварелі з видами Парижу, невідомих паризьких акварелістів, а далі старі ґравюри, бароккові географічні карти, дуже часто фальсифікати. Усе це розраховане у великій мірі на чужинців. У скринях — томи старих видань. Тут можете знайти літературні перлини й мистецькі унікати, але лихо людині, що на тому не розуміється. Бо, крім перлин, ви можете закупити масу прекрасних фальсифікатів, від яких аж роїться, головно в ділянці образотворчого мистецтва. А в фальсифікаціях французи майстри. Тут карта Бопляна, якої він не видавав; "оригінал" Доре, якого він не виконував. Менше фальсифікатів знайдете з країн, які в західній Европі мало відомі з своїх культурних надбань. Експонати китайських, індійських, малих кавказьких і африканських країн — здебільшого фальсифікати, але щодо украї̈ніки, то звичайно знайдете ориґінали. Бо західний світ ще й досі не здогадався, що ті речі можуть мати більшу вартість, як акварели якогось "Чінг-Чанга", чи африканського "Кумба Кумба", чи навіть старий французький друк, якого тут багато, а вартість його часто переоцінена.

Біля тих станків з книжками вештається студіююча молодь, письменники, науковці, а найбільше туристів, які переважно купують те, що їм непотрібне.

АБСТРАКТНЕ МИСТЕЦТВО

Повернувшись від букіністів у сторону Сен Жермен де Пре, входите в старі вулички з 17-го, а навіть 16-го століть. Тут майже кожна крамниця це ґалерія, або музей. Безліч античних предметів. Виставки молодих мистців, що шукають дороги до здобуття імени й забезпечення свого майбутнього. Число тих ґалерій у Парижі доходить до тисячі. Самих малярів стільки, скільки українців у Торонті чи Вінніпезі. Але не всі вони відомі. У Парижі треба здобути собі ім'я, інакше шукають вас аж по смерти, як шукали А. Модиліяні. Тому що Пікассо зчинив малу революцію, кинулися майже всі малярі в цей вир шукати слави. Їхньою ціллю стало абстрактне мистецтво. Є такі, що, вивчивши мистецьку абетку від академічного рисунку й гармонії барв, ускочили в абстрактне.. Але є й такі, що почали без абетки, і тому в тому абстрактному мистецтві часто видно майстерність, але часто і неуцтво.

Дивлячись на "твори" деяких мистців, хочеться сказати стару перелицьовану приповідку: "Не кажи гоп, поки не знаєш, у що ти скочив". Колись у початкових гімназійних клясах нас учили "ручних робіт", і пригадую собі, як виготовляли кольоровий папір для твердої оправи книжки. Треба було намазати папір клеєем, "нахляпати" бездумно різними фарбами, притулити два аркуші разом, потерти на другій стороні рукою, щоб розмазалися, відірвати папери, і ви мали готовий твір. Такі "твори" тут видно часто на виставках, з тією тільки різницею, що вони гарно оправлені в раму й підписані автором. І то не абияк! Унизу й нагорі, догори дном, щоб можна було вішати як карти до гри..

І вішати можете як хочете. Не думайте, що це жарт. Ні. Таке я бачив у Парижі на виставці американського мистця.

Не гірші були мої переплетничі папери. Але я

не підписувався, і ні вчитель, ні я не дивувались. Бо перед 30 роками ні вчитель, ні я не знали нічого про абстрактне мистецтво. Хвала Господу! Дивно тільки, що абстрактне мистецтво у Франції репрезентують переважно чужинці. Французів дуже мало.

Мистецька творчість має тут свою систему. Щоб дістатися до вищої кляси мистців, ви мусите влаштувати індивідуальні виставки в тих же малих ґалеріях, кілька років під ряд. З кожної виставки маєте в мистецькому журналі рецензію-згадку. Це звичайно може послужити як доказ мистецького росту, але за це треба платити. Кошти винайму ґалерії не малі; на те треба мати гроші. Чим більше грошей, тим частіше вас бачать критики і тим скоріше випливаєте на верх. Розуміється, що добре винаймати щораз кращі ґалерії, або зразу ж іти до дорожчої. Опісля починають шукати вас меценати, які дослівно купують собі вас і перепродують ваші картини, при чому не відкидають заробітку для себе.

У тих ґалеріях є також і прекрасні твори, і вам дивно, чому вони не знаходяться на мистецькому ринку, а ждуть на мецената. Та це залежить від курсу, а курс ведуть меценати. По-простому, це мистецька біржа.

ЕКЗИСТЕНЦІЯЛІСТИ

Дійшовши до Сен Жермен де Пре, ви входите в "республіку екзистенціялістів". Усі кав'ярні в цій околиці переповнені наслідувачами Сартра.

Післявоєнні часи в Парижі пов'язані тісно з ім'ям відомого французького письменника й філософа Жана Поля Сартра. Під впливом німецького філософа Гайдеґера, він створив власну філософську систему, що дістала назву "екзистенціялізм". Своїм твором "Буття й небуття", як також своїми літературними творами, він викликав у частини французької молоді велике захоплення, і його розкладова філософія скоро знайшла поклонників. Як основу життя він подає екзистенцію, на яку нібито не мають ніякого впливу ні традиція, ні релігія. Сартрова філософія залишає життя без мети. Вона приносить зневіру й безвихідність. Повоєнна молодь Парижу, у якої вирвано стабільні поняття про життя, захоплюється тією філософією, виявляючи своє захоплення примітивно, як, наприклад, у зовнішній неохайності, що мало б дати доказ зірвання з традицією. Цією неохайністю, як жінки так і чоловіки, підкреслюють розуміння Сартрової філософії. Бульвари Сен Жермен густо засіяні тією екзистенціялістичною молоддю.

ТЕАТРИ

Щоб оглянути всі паризькі театри, треба було б кілька років. Їх тут коло 60, стільки ж кабаретів і 308 кінотеатрів. Це одна з найбільших прикрас паризького життя.

З порівняння кількости населення Парижу (4 мільйони) і Торонта (понад 1 мільйон) виходило б, що Торонто повинно мати кільканадцять театрів. На жаль, Торонто не має ні одного. Значить, канадійці не доросли ще до театру. А для француза театр так само потрібний, як школа. Та й ми повинні б мати в Торонті хоч один репрезентативний театр, у якому українські драматурги, режисери й актори могли б розвивати цю важливу ділянку мистецтва. Адже нас у Торонті кількадесят тисяч.

У Парижі два роди театрів: державні й приватні. До державних належать: Опера, Опера Комік, Ґете Лірік, Шатлє, Комеді Франсез (має два театри: Саль ді Франсе і Саль ді Люксембур). Решта це приватні. І до якого з них ви б не зайшли — скрізь повно публіки. Великий вибір репертуару й сильна конкуренція держить паризькі театри на високому мистецькому рівні. Такої постановки Мольєра, як у Комеді Франсез, ви не побачите в жадній країні світу. Гра акторів, декорації, костюми — це справжній Мольєр вивчений до найменших деталів. Тут мимохіть прийшло мені на думку порівняння Мольєрового "Тартюфа" в постановці театру під керівництвом Йосипа Гірняка. І приємно стає, коли згадати цю висококультурну постановку українського театру, який так прекрасно відтворив Мольєра, особливо в чоловічих ролях. Маємо мистців театрального мистецтва високої якости й високих кваліфікацій.

Характеристичний для Парижу це театр Фолі Бержер ревієвого жанру. Історія його досить довга; початки його сягають року 1869. Звичайно, не зразу ж він став таким, як сьогодні. Щоб знайти стиль ревієвого театру, його керівникам доводилось шукати різних доріг. З часом він переходить на чистий легкого жанру театр, вільний від усіх грубо наголошуваних точок програми, залишаючи їх паризьким кабаретам. В історії Фолі Бержер знайдете відомих на весь світ представників рев'ю: Містінґет, Жозефіна Бекер, Моріс Шевальє, відомий фільмовий актор-комік Фернандель, "нага краса" Івон Менар, якої місце займає тепер паризька "Венера" — Ріта Кадіяк.

Перше, що вражає у виставах Фолі Бержер, — це прекрасні декорації й незвичайні костюми. Теперішній директор Поль Дерваль призначив на мистецького керівника Мішеля Джарматі, який оформлює сценічно цілий спектакль, а також проєктує декорації. Багатство сцени й надзвичайна тонкість у кольорах — це передумова постановки. Такі картини, як 'Версаль', 'Венеція', 'Травіята', або танець 'Полювання на вужа' — це високомистецькі компо-

зиції легкого жанру. Незмінена програма йде у Фолі Бержер три роки при виповненій публікою залі; цілий рік підготовляють актори наступну. У тому ж театрі співає клясичних авторів українська співачка Люба Кобрин (сопрано).

Але Компані ді мім під керівництвом безконкуренційного Марсель Марсо в театрі Амбігі — це, безперечно, шедевр пантоміми, яку має тільки один Париж. Марсель Марсо — це феномен. Його незрівняна мімічна гра й тонкість у передачі психологічних ефектів — це показ майстерности висококультурного мистця. Його програма вирівняна в якості повністю, чи то ансабль, чи його індивідуальний виступ. До найкращих його індивідуальних креацій належить "Давид і Ґоліят" де він виступає у ролях двох осіб іншого характеру й іншої фізичної структури. Боротьба Давида з Ґоліятом це незрівняний твір майстра, який в одну мить уміє перевтілитися у другу людину, а передача у ґротесковій формі викликає в залі вибухи сміху. Цілий ансамбль має всього дев'ять осіб. Поодинокі точки "запсвідають" мімічні геральди застиглі в безруху, що скидається на вирізану з фільму картину якоїсь живої акції. Немає людини, що б не захоплювалася великим майстром міміки Марселем Марсо. І якби хтось із вас, читачі, прибув до Парижу, — зайдіть і подивіться. Ніколи цього не забудете й жалкуватимете, що на наступну програму доведеться ждати пів року.

На особливу увагу заслуговують театральні вистави під вільним небом. Цікавіші з них — це Пасійні вистави, які відбуваються на тлі катедри Нотр Дам.

Перед фронтоном церкви побудована сцена геометричної конструкції, яка підноситься терасами вгору. Фронтон Нотр Дам не тільки тло, його вежі й фігуральна колонада заступають сценічні декорації, що беруть участь у дії. Вистави відбуваються по заході сонця, при чому корисно виступають світляні ефекти прожекторів, які підкреслюють дію в різних місцях величезної сцени. Пасійні вистави в центрі Парижу є небувалою подією, яка зрівноважує оцей "легкий" Париж (на думку всіх тих, які оцінюють його надто поверхово) та нав'язує до старих релігійних традицій столиці. Париж живе повним життям, а до цього належать і релігійні почування. Для деякої ілюстрації можна б подати акцію абе П'ера — тієї популярної, майже леґендарної людини, яка в тому ж "легкому" Парижі зібрала мільйони для бідних, притягаючи для тієї акції людей різних верств — від бідних, які давали дрібну лепту, до багатіїв. Це ж у тому Парижі зродилася ідея модерного апостольства священиків-робітників, і це в тому Парижі творять найталановитіші релігійні письменники.

Про це все доводиться мені послухати тільки мимоходом, у принагідних дискусіях "за" і "проти" Парижу, і це розбуджує в мені щораз більше бажання бути об'єктивним. На жаль, на докладніше пізнання замало часу.

Але повернімося до вистав. Другим таким видовищем під голим небом була ще досі не виставлювана вистава Віктора Гюго — "Кромвель" на подвір'ї люврського палацу.

Але не тільки ті дві вистави проходять під вільним небом. Їх у Парижі більше. Тут треба б згадати й виступи балетів у парках, головно в парку Тойлері при освітленому Люврі, чи Версалю.

Можна ще згадати про доволі цікавий і оригінальний театр для глядачів, що шукають сильних вражень. Це макабричний театр "Ґран Ґіньйоль", в якого основу входить реалістичне представлення зворушливих та жахливих сцен.

ЛЮВР

Розпростертий над Сеною колишній королівський палац, а тепер музей Лювр — це Мекка всіх туристів.

Свій початок датує Лювр ще з 13-го століття часів Филипа Августа, коли там стояв одинокий замок-фортеця, в якому містилися королівські архіви й скарбниця. Щойно в 14-му ст. стає він королівською резиденцією. Свій початковий розмах завдячує Лювр пануванню Франсуа І-го. Він анґажує для розбудови Лювру славного архітекта Леско, який присвячує палацові ціле своє життя. Але будова поступає пиняво, і старий Лювр задержує аж до Людвика XIV-го дві фасади: ґотичну й ренесансову. Розбудовує Лювр Катерина де Медічі, наказуючи збудувати для себе нову палату в парку Туйлері. Цю палату сполучають пізніше довгими коридорами із старим Лювром. Людвик XIV побільшує Лювр у тому ж самому стилі, розпочатому архітектом Леско. Він бажає надати грандіозности фронтовій фасаді і спроваджає для цього архітекта Бернен з Італії. Постають фасади: східня, північна, південна. Праці продовжуються до 1680 року й опісля припиняються на довший час, тому що королівська родина переноситься до Версалю. Лювр починає заселювати богема, влаштовуючи собі мешкання між переділеною колонадою. Велику вагу присвячує Люврові Наполеон І, який старається йому надати величній вигляд. Це він будує малу тріюмфальну арку в Тюйлері, розбудовує північну ґалерію, викінчує квадратне подвір'я. Будови докінчує Наполеон III. Кошти виносять 25 мільйонів франків.

Ідея заложення музею в Люврі приходить багато пізніше. Перша колекція Франсуа І-го має тільки 12 образів. За Людвика XIII-го їх уже 200, а за Людвика XIV-го дві тисячі п'ятьсот картин прикрашують Лювр і Версаль. І знову Наполеон дбає про збагачення цього національного музею, накладаючи на переможені держави контрибуцію в мистецьких творах. А пізніше всі його наслідники збагачують колекцію музею, яка начислює сьогодні тисячі експонатів.

Лювр — найбільший і найвартісніший музей світу. Це приваблює мистців, археологів, учених, письменників і взагалі всіх тих туристів, що цікавляться культурою. Але, з другого боку, він приваблює також і снобів, які бажають задовольнити свою плитку амбіцію та "вхопити" трохи Лювру. Та опинившись в обличчі такого багатства людської культури, вони стають покорені, принаймні перед самими собою. Лювр тягне всіх, як незглибиме джерело багатства людського ґенія. Заквітчаний парком Тюйлері, "розкритими раменами" своїх крил просто запрошує зайти.

На нижньому поверсі ви можете купити всі пу-

блікації про музей, мистецькі монографії, репродукції картин і муляжі або копії скульптур, що їх бачите в музею. В аркадному склепінні обширних коридорів вас зразу охоплює повага величі, культури й мистецтва. Ви зійшли кілька ступнів униз, і вас вітає маєстатична тишина єгипетських знахідок, мовчазних сфінксів та фараонових саркофагів. Розв'язка укладу експонатів в єгипетському відділі просто ідеальна — ви відчуваєте добу підсвідомо. Переходите в інший відділ, гелленської культури, де вже зникає єгипетська суворість і таємничість, а панує гелленська легкість і вичуття краси людського тіла. Велика постать Венери з Мільо, крилата Ніке — просто заворожують. Але ж не сподівайтеся, шановні читачі, опису Люврського музею, бо... є речі, перед якими бліднуть усі слова, німіє людська мова. Хіба ж можливо передати словами оту радість і подив, усі ті враження, які збігаються до осі вашого сприймання, як шпиці в колесі. Усі біжать нараз і всі з однаковою силою втискаються у ваш мозок, і ви стоїте німі перед тією неймовірною красою, створеною рукою майстра, що зумів каменеві дати життя.

Не менше зворушить вас і картинна ґалерія, де ви зустрінете в оригіналах твори старих майстрів пензля: Сімабуе, Фра Анжеліко, — представників флорентійської школи, Сандро Ботічеллі, Доменіко Ґірландайо, Ель Ґреко, Рафаель, Леонардо да Вінчі, Тіціян, Веронез, Тінторетто, Корежіо, — будівничих великого ренесансу і багато інших. А між французькими сучасників Наполеона — Давид і Делякруа.

МОННА ЛІЗА КОКЕТУЄ

Приблизно посередині довгої ґалерії видно скупчення глядачів. Відвідувачі просуваються до того гурту, бо там те, за чим вони прийшли до Люврy і про що наслухалися різних леґенд. Це невеликий портрет відомої в світі усміхненої Монни Лізи. Звичайно, портрет жінки більше притягає глядача, як портрет мужчини. Бо ж, звісно, на кокетливість мають монополь жінки. Тож не диво, що усмішка Монни Лізи обігла довкола світу й стала така популярна. Реклямa "робить своє". Якщо Леонардо да Вінчі поклав собі за мету викликати таке враження й таку інтерпретацію критики, тоді все гаразд. Але що вийшло б, якби виявилось, що автор не мав такої мети?

Приглянувшись ближче картині, починаєте аналізувати інтерпретацію картини. Порівнюєте із своїм враженням. Далі робите підсумок і виходить щось зовсім протилежне. Не знаходите "прекрасної" усмішки, але невиразну ґримасу. Жінки такої будови обличчя, як Монна Ліза, звичайно мають невиразний усміх, і говорити про красу це таки грубе перебільшення. Про жіночість важко говорити, бо насправді Монна Ліза чи пак Джіоконда не блистить прикметами жінки і скидається більше на безстатеву істоту з нахиленням до жіночости. Хіба про це думав Леонардо да Вінчі? Ледве. Впровадження краєвиду, як тла для портрету, і гармонійне розположення світлотіней було йому підставою для створення портрету земної людини, щоб відбитися від стандарту іконографної живописі. Все ж таки Леонардо не цілком визбувся іконографічного стандарту, коли йому не вдалося надати Джіоконді більше земних прикмет, яких шукаємо в жінок, а саме розуміння любови та материнства.

Дивно стає вам, коли глянете на станки копістів біля портрету. Ось сивоволоса малярка старається перенести ту "чарівну жінку" на своє полотно. Ви не можете дивитись на копію; вам жалко і смішно. З прекрасного мистецького твору виходить щось противне, нічим не подібне до Джіоконди, а більше до героя Віктора Гюго "Квазімодо". Взагалі жінки переважають серед копістів у Люврі, і можна сказати, що жінки спотворюють усі картини. Можна було зустріти тільки трьох мужчин, що виготовляли копії без закиду.

Але чому відвідувачі біжать до Джіоконди? Чому не до розкішної картини Рафаеля "Свята родина", в якій майстер дав стільки почувань і стільки святости в особах св. Анни, Матері Божої, Ісуса й Івана Хрестителя. Приглядаючись портретові св. Анни, ви бачите стільки виразу й він так вас захоплює своєю формою й кольорами, що перед виходом з ґалерії ви обов'язково ще раз повернетесь, щоб тільки поглянути на те обличчя. І знову у вас вирине питання: чому ж не перед цим обличчям зупиняється гурт відвідувачів, а перед Джіокондою? Але сила реклями, як уже сказано, робить своє. Кокетлива Джіоконда тріюмфує!

Париж. Лювр.

Л. БИКОВСЬКИЙ

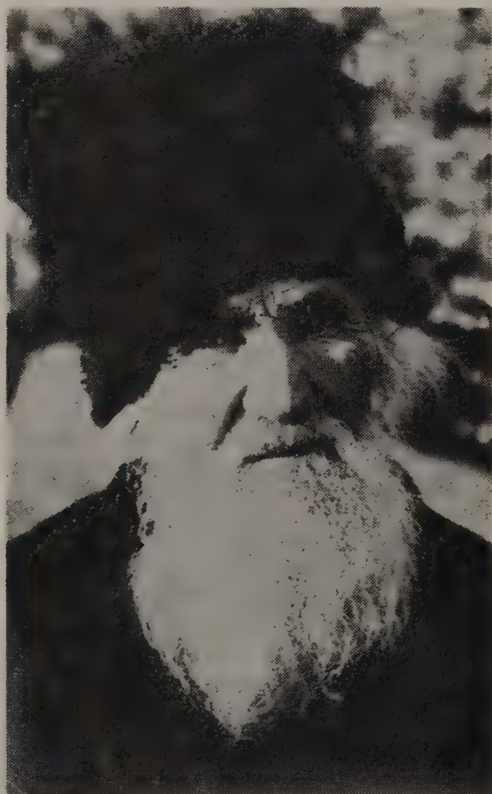
На могилі Агапія Гончаренка

Доповідь, виголошена 17 листопада 1956 на засіданні Денверської групи УВАН.

На 1956 рік, серед багатьох ювілеїв, припало також і 40-ліття від часу смерти видатного українського діяча на заході США — Агапія Гончаренка. Він помер 3 травня 1916 р. на своєму хуторі "Україна", біла Сан Франсиско в Каліфорнії.

У зв'язку з цим автор цих рядків виголосив 19 травня 1956 на засіданні Денверської групи УВАН доповідь про о. А. Гончаренка, як політично-державного мислителя. Вона була повторно зачитана і обговорена 15 липня 1956 на засіданні Іміґраційної Комісії УВАН у Нью Йорку. Тоді виникла думка поширити її також по головних українських осередках на заході США.

Наслідком того 8 вересня 1956 р. у Сан Франциско, в місцевому відділі УКК відбулася доповідь про о. А. Гончаренка. Пані Текля Данис принесла гарну світлину Гончаренка, а пані прикрасили її квітами. Богдан Морозовський, голова відділу УКК, з боку

Агапій Гончаренко (1832 — 1916)

якого ми зустріли зрозуміння і прихилність до цієї справи, провадив збори. Доповідь була ілюстрована світлинами й рисунками. Її доповнила Текля Данис своїми цінними спогадами про о. А. Гончаренка. Після того Іван Іванчук поінформував про заходи, що він їх вчинив у справі відвідин могили о. А. Гончаренка.

Доповідь мала, здається, добрі наслідки. Було чимало гостей. Серед них були старі й нові еміґранти. У щоденному житті вони мало сходяться, але на цей раз усі були разом у пошані до пам'яті о. А. Гончаренка. Цим він єднав українців навіть після своєї смерти. Присутні довідалися про Гончаренка чимало нового. Зрозуміли, кого мали посеред себе! Розбурхалися і вибрали комісію для лальшого ведення справ, зв'язаних із вшануванням цього великого українця. Негайно зібрали трохи грошей для праць комісії. Одночасно ухвалено було на другий день громадно вибратися на відвідини могили о. А. Гончаренка.

Відвідини могили о. А. Гончаренка відбулися в неділю, 9 вересня, 1956 р. Їх заздалегідь підготував Ів. Іванчук, старий еміґрант. Він єдиний у Сан Франциско ще знав дорогу до неї. З цією метою, наслідком листування з ним, він ще за тиждень до нашого приїзду побував у п. Менке, ірландця, власника колишнього хутора о. А. Гончаренка. Застав удома тільки сестру його, що господарює у нього. Діти її вибігли озброєні рушницями на зустріч Ів. Іванчука. Сестра сумнівалася чи брат дозволить побувати на хуторі. Причиною того було, що його перед цим відвідали американські бойскавти. Їхній керівник наказав їм тягти дерево з хати Гончаренка. З того вони розклали велику ватру, яка загрожувала пожаром у безлюдній околиці. Тоді Менке вдався до шерифа м. Гейвард і здобув від нього на писмі заборону будь кому бувати на хуторі. Ватра була розкидана і вогонь потушений. Відтоді там ніхто не буває. Другою причиною була худоба, що пасеться на тих теренах. Вона перебуває у напів дикому стані, відвідувачі можуть її сполохати, а це небезпечно. Тоді Ів. Іванчук поїхав до шерифа. Пояснив йому значення о. А. Гончаренка для українців і просив дозволу відвідати хутір. Шериф підтвердив вище сказане, відповів, що розуміє бажання українців, але нічого зробити у цій справі не може, бо Менке є власник посілости. Все ж таки на усильні прохання Ів. Іванчука присбіцяв зателефонувати до Менке у цій справі. Кілка днів згодом Ів. Іванчук потелефонував до фармера. Шериф, очевидно, виконав свою обіцянку, тому що Менке погодився пустити групу відвідувачів між 10-12 годинами дня, у неділю, 9 вересня, 1956 р., зазначивши, що має бути не більше одної машини.

Під час відвідин садиби Менке і шерифа Ів. Іванчук відновив у своїй пам'яті дорогу до хутора Гончаренка, у якому не був уже від довшого часу. Окрім того він розпитував між старими людьми в м. Гейвард про о. А. Гончаренка. Деякі з них пригадували собі його. Між іншим, поінформували, що в Гейварді ще живе Гаррі Бредфорд, місцевий хронікар. Він добре знав Гончаренка. Познайомились вони у місцевому суді, де Гончаренко був довший час перекладачем. Пок. о. А. Гончаренко знав, окрім інших, ще й італійську та еспанську мови. Тому

помагав місцевим людям у судових справах. За пару років перед смертю Гончаренка штат забрав його хутір за залеглі податки й хотів Гончаренків усунути з нього. На прохання місцевих мешканців їм дозволено було жити там до смерти. Дружина Гончаренка, Альбіна з роду Гарібальді, померла десь зимою 1915 р. (згідно свідченню Теклі Денис, як був уже сніг). Відтоді о. А. Гончаренко також занедужав. Згаданий його судовий знайомий Гаррі Бредфорд відвідував його майже щотижня і має списану, буцім то, всю "історію" Гончаренка, від часу його прибуття на хутір.

Про це все й реферував Ів. Іванчук на засіданні відділу УКК, що відбулося, того ж дня, після моєї й Теклі Денис доповідей. У зв'язку із закликом громадно відвідати могилу о. А. Гончаренка, Ів. Іванчук попереджав про трудноші, зв'язані з цим і що йому вдалося здобути дозвіл тільки на одну машину.

Все ж таки ентузіязм був значний і на це не звернули належної уваги. Поблукавши трохи по Гейварду, через його східню частину, біла цвинтаря за містом, по кілкох милях дороги, проїхавши троє проміжних воріт, чотири машини, з майже 25 відвідувачами, спинились у долині під фармою Менке. Ось тут і почалися перешкоди, про які попереджав І. Іванчук. Він перший пішов до хати фармера, що стояла подалі під горою, з повідомленням, що ми приїхали. Але Менке, побачивши гурму відвідувачів (в тому жінок і дітей), відмовився нас пустити на хутір Гончаренка. І. Іванчук нагадав йому обіцянку. Сказав, що на підставі неї приїхав також і "історик з Вашінгтону" (тобто я?..), який має доручення написати статтю про Гончаренка і хотів би бачити хутір, і т. д. Тоді власник погодився пустити, як було умовлено, не більше 5 осіб. Довідавшись про це, відвідувачі були збентежені. Але розуміючи ситуацію негайно вибрали з-поміж себе делегацію у складі 5 осіб для відвідання могили. То були: 1. організатор відвідин — Ів. Іванчук, 2. "історик з Вашінгтону" — Л. Биковський, 3. від старої еміґрації — Текля Данис, від відділу УКК, тобто нової еміґрації — Павліна Ващук, і 5. від Української Вільної Академії Наук — Марія Биковська. Взявши квіти, делеґація, на чолі з І. Іванчуком, подалася до хати фармера. Він на нас чекав уже під хатою, з осідланим конем і рушницями в піхвах сідла. Ми представились по черзі і з'ясували ціль нашого прибуття. Зокрема пані Данис розповіла, що була доброю знайомою Гончаренка, бувала на його хуторі, організувала з іншими похорон, і т. д. Фармер підтвердив все, що вона сказала, згадав, що він також знав о. А. Гончаренка і що був на його похоронах, знає про Гаррі Бредфорда з Гейварда. Врешті погодився пустити, але тільки три особи! При тому покликався на

Рисунок хутора пок. о. Агапія Гончаренка виконаний Ю. Сластьоном. У центрі хата і сосна перед нею; між хатою і лісом — місце ватри й доріжка до яру; праворуч від хати, на схилі гори, печера. Над нею на горі — каміння й гадане місце первісної могили; ліворуч — огорожені парканом дві могили з хрестами й сосною. За кручею видніє долина, а на обрії — затока океану.

півдику худобу, що там пасеться. Одночасно не дозволив будьщо фотографувати. Ми швидко перегрупувалися: М. Биковська і П. Ващук вернулись назад до авт. Нас трьох фармер, ведучи коня на поводі, повів яром до колишнього хутора о. А. Гончаренка. Дикі кози, що громадкою стояли в лісі за хатою, проводжали нас здивованими очима.

Хутір Гончаренка, площею біла 50 акрів, прилягає в притул до задньої сторони посілости Менке. Він його купив за безцін від штату, побільшуючи собі площу на випас худоби. Ми йшли біля 15-20 хвилин мало помітною стежкою по каміннях, ямах і піску крізь ліс, уздовж яру. На дні його дзюрчав струмочок у напрямі хутора о. А. Гончаренка. Дорога була важка і найбільше страждала від того пані Денис. Ми їй раз-у-раз помагали. Врешті перейшли по каміннях потічок і почали спинатися на легкий протилежний схил. Яр лишився праворуч, увесь зарослий лісом. Схил був укритий травою і стала помітна колишня дорога.

Ми стояли перед в'їздом до колишнього хутора о. А. Гончаренка. Фармер показав нам з лівої сторони, сліди злощасної ватри. Перед нами лежали рештки тину й виднів прохід, де колись була фіртка з написом: УКРАЇНА. Сліда з того не лишилося. За "ворітьми" схил гори лагідно підіймався вгору. Він був так само вкритий травою, де-не-де були кущі й порозкидано росли поокремі дерева. "Це — пояснював фармер, — колишнє обійстя хутора". Далі, під горою, стояв дерев'яний дім, у якому мешкали Гончаренки. Він був напівзруйнований, вже без вікон і дверей, але із стінами, дахом і рештками підлоги. Головні двері виходили до воріт, а задні — кухонні — у садок за домом. Сходів при головних дверях вже не було. Оскільки можна було бачити, дім складався з трьох кімнат: великої передньої кімнати, що тяглася здовж цілого дому, а за нею була менша кімната і кухня.

Перед домом росте сосна. Манюсінькою привіз її о. А. Гончаренко з Аляски у 1872-73 рр. і посадив перед хатою.Отже вона має тепер біла 70 літ і виросла у могутнє дерево, біла 24 цалів у перерізі. Невисока, але міцна! Під нею Гончаренко закопав "скарб" — бляшанку із східніми старовинними монетами. Просив, перед смертю, пані Теклю Денис, щоб після його смерти передати їх до Київського Музею. Пані Денис показала нам місце під сосною де стояв стіл. При ньому о. А. Гончаренко приймав гостей і угощав їх чаєм з "Києвсько-Печерським" медом. Під тою ж сосною лежало тіло Гончаренка після смерти, перед похороном.

Ми обійшли довкруги хату й подалися трохи вправо. Тут у віддалі біля 50 ярдів лежало кілька великих каменів. За нами (пару ярдів) починалася круча, з якої відкривався краєвид на долину, що простягалася аж до обрію. На цім камінні сидів Гончаренко й дивився у далечінь. По правій руці, починаючи від воріт, повз хату і каміння, на віддалі яких 25 ярдів від них, тягнувся яр. Він більшав і глибшав у напрямі виходу в згадану долину. Увесь заріс лісом. На дні його тече річечка. Ми оглянули каміння. Біля нього колись російський маляр, Верещагін разом з грецьким науковцем викопали були могилу дла Гончаренків. Гончаренко показував її багатьом відвідувачам. Але Гончаренки не були в ній поховані! Ніякви слідів від тої могили ми не запримітили.

Від каміння ми пішли ліворуч, понад краєм кручі. Пройшли біля 50 ярд. і побачили огороджений дошками чотирикутник. Він був далі від хати, у глибині обійстя, біля 5 ярдів від кручі. Огорожа збереглася досить добре. Чотирикутник був виповнений деревистими кущами і сосною. Первісно, пояснила пані Денис, на могилах не було нічого посаджено. Щойно згодом, у 1923 р., покійний її чоловік, д-р Гриць Денис, та Іван Ревенко, оправляючи могили, посадили над ними сосну. Вона розрослася кущем і цілком їх укрила. Отже, сосна має тепер біля 23 літ.

Під сосною, ближче до паркану, були дві могили, головами до обійстя, а ногами до кручі. У головах, у межах паркану, нарівні з ним, стояли два хрести українсько-візантійського типу. Вони були зроблені з дощок із скісною поперечкою на них. На лівому виднів напис англійськими буквами: Альбіна. На правому — Агапіус. Могили вже зрівнялися з поверхнею землі.

Ми обійшли довкола паркану, клякли в головах і молилися. Потім поклали, через щілини в паркані, на могилах квіти від вищезгаданих представництв. Під час того Менке одійшов з конем оподаль, відвернувся від нас і дивився в протилежний бік, згори на долину. Здаля, за парканом, паслися корови, а бугай пильно дивився на нас. Я частково зрозумів побоювання фармера: якби сюди прийшов увесь гурт відвідувачів, у кольорових літніх суконках, то невідомо, як повівся б той бугай... А тоді, в разі якогось нещастя, хто мав би платити?

По кількох хвилинах ми підійшли до Менке й стали на краю кручі. Ми були на високій горі. За нами був лагідний спад гори до полів. На цьому схилі й було розташоване обійстя з колишнім садом, домом, і сосною перед ним. Ліворуч нас були могили. Праворуч — каміння. Перед нами гора обривалася глибокою кручею. За нею було ще кілька малих ярків і горбочків, а далі стелилася широка долина, з розкиданими по ній оселями й полями та срібною стьожкою води на обрії. То була віднога затоки, що йшла з-під Сан Франциско. Я дивився на цей чудовий і розлоглий краєвид. Він мені щось нагадував. Врешті я зрозумів, чому саме о. А. Гончаренко вибрав собі для мешкання це місце: воно йому нагадувало Києво-Печерські гори, кручу і Дніпро під нею. Одна мить і я був, разом з о. А. Гончаренком, у Києві! Надивившись на цю красу ми поволі одійшли від кручі...

Фармер повів нас повз задній бік дому, вправоруч до яру. З труднощами ми зійшли слідами колишньої стежки по лівому схилі до половини яру. У скельних виступах схилу було зроблено щось подібне до печери. То не була справжня печера, а скорше малі заглибини, а один камінь пласко виступав уперед, до яру, творячи ніби стіл, на якому, очевидно, був колись вівтар. То була т. зв. печера, у якій колись о. А. Гончаренко хрестив, вінчав і молився за Україну. Ми шукали за якимись слідами з тих часів. З одної сторони "вівтаря" було видряпано білою, мало вже помітною фарбою в камені англійськими буквами: АГАПІУС. Понад "вівтарем" заховався тою ж фарбою видряпаний півколом на-

пис англійськими буквами: Голі Кейв (НОІУ CAVE). З правої сторони "вівтаря" виднілася в білофарбному трикутнику, добре ще збережена грецька буква — Х(ристос). Це все, що залишилося з тих часів.

Ми видряпалися з яру назад до хати, подякували панові Менке й поволі через колишні "ворота" вертались до авт з нетерпляче чекаючими нас іншими учасниками відвідин могили о. А. Гончаренка. Фармер, сівши на коня, подався в інший бік хутора. Ми розповіли про все, що бачили, сфотографувалися і за півгодини були вже в Сан Франциско.

Увечорі, вернувшись з відвідин могили о. А. Гончаренка, ми гостювали у добродіїв Іванчуків. Там же була й Текля Денис і пані Гриневичева, утікачка з Китаю. Від них ми довідалися чимало про Сан Франциско, українську колонію в ньому, про окремих її членів (Мельники, Панасенки та інші), про о. А. Гончренка і про видатних осіб з українського життя, що гостювали колись у добродіїв Іванчуків.

Головною темою розмов були відвідини могили о. А. Гончаренка, враження та спомини, зв'язані з ним.

Можемо їх закінчити деякими доповненнями й висновками:

1. Ховали о. А. Гончаренка три особи: пані Текля Денис, український євангельський проповідник Іоахим Глазко та Іван Ревенко. Обряд похорону відправив місцевий пресвітеріянський священник з м. Гейварду.

2. Нічого не залишилося з меблів, все люди порозтягали.

3. Так само зникла й Пропам'ятна Книга Гончаренка, куди вписувалися відвідувачі. За приблизним підрахунком на день похорону, каже Т. Денис, — там було вже біля 18.000 підписів.

4. На похоронах було багато людей, головно доколишніх мешканців і з м. Гейварду.

5. Так само невідомо, що сталося з книгозбірнею о. А. Гончаренка. Пані Денис розповідає, що під час вівідин Гончаренків. ще за їх життя, вона бачила всі стіни фронтової кімнати заставлені полицями. Вони були заповнені книгами. То були, переважно, публікації, що йому привозили й надсилали звідусіль з автографами різні відвідувачі.

6. Д-р Гр. Скегар свідчить, що рукописи о. А. Гончаренка перебувають у бібліотеці університету Берклей у Сан Франциско. Він з них користав. Але про книжки він нічого не знає. В університеті їх, буцім то, немає.

7. Можливо, що дещо про це все може знати вищезгаданий "історик" з м. Гейварду — Гаррі Бредфорд. Пан Іванчук і пані Денис мають намір внедовзі його відвідати.

8. З оглядин хутора було видно, що сучасний його власник Менке, має деяку пошану до залишків по Гончаренках. Він нічого не чіпав досі. Тільки "зуб часу" робить своє. Тому конечна своєчасна консервація цих пам'яток.

9. Околиця, де розташований хутір, він сам і посілість Менке — вся в горах, у ярах, укрита переважно лісом, з потічком на дні яру. Вона вельми мальовнича. Мало надається на пасовисько дла худоби.

10. Може діждемось колись, що на тому місці буде заснований Український Національний Парк ім. о. А. Гончаренка з відповідним пам'ятником йому й дружині?..

11. Б. Морозовський, голова місцевого відділу УКК, є тої думки, що раніш чи пізніш, це вдасться зробити. Це, — він каже, — і є головним завданням вибраної 8 вересня, 1956 р. комісії для ведення справ, зв'язаних із вшануванням пам'яти о. А. Гончаренка.

65-ЛІТТЯ ЯРОСЛАВА ПАСТЕРНАКА

2 січня ц. р. минуло 65 років одному з найвизначніших археологів України — докторові Ярославу Івановичу Пастернакові.

Наукове життя Я. І. — цікаве, різностороннє і виключно багате на численні археологічні відкриття, що ввійшли в історію.

Я. І. — дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові від 1929 р., Української Вільної Академії Наук (від 1950 р.), Міжнародньої Вільної Академії Наук у Парижі, Чеського Археологічного Товариства в Празі, Віденського Археологічного Товариства, Археологічного Інституту та Археологічного Товариства Америки (Канадійський відділ), Львівського Археологічного та Богословсько-науковго Товариства.

Від 1925 р. Я. І. бере активну участь у міжнародніх наукових з'їздах у Празі, Берліні, Варшаві, Торонті (конгрес археологів США та Канади). Особливе зацікавлення викликала доповідь Я. І. на всесоюзному конгресі дослідників неоліту й бронзової доби в Києві 1940 р. Там Я. І. виступив з доповіддю "Культура пасмової кераміки в Галичині й на Волині та її відношення до трипільської кераміки". З таким же успіхом Я. І. виступав 1941 р. на археологічному конгресі в Ленінграді з доповіддю "Княжий город Галич", де він особисто раніше вів розкопи (1934-39) цього старого княжого міста, відкривши там фундаменти Успенського катедрального храму і між ними кам'яний саркофаг з тлінними останками його фундтора князя Ярослава Осмомисла (помер 1187 р.).

Крім Галича, Я. І. вів розкопи праісторичних селищ, погребищ та раннеісторичних городищ у різних місцевостях Галичини (біля 40 об'єктів) та в Празі (королівський замок "Градчани", розкопи на Старім Ринку, у старовиннім манастирі „На Стргові" та в костелі "На Здеразе").

Докторську дисертацію з археології склав у проф. Любора Нідерле (праця "Карпати в археології), а рекомендування на доцента УВУ у Празі (праця "Перша бронзова доба в Галичині у світлі нових розкопів") одержав на підставі рецензій проф. В. Щербаківського, проф. Д. Антоновича та доц. Феденка.

Працював у творчому контакті з такими визначними діячами, як покійні Данило Щербаківський, Валерія Куловська та діючими зараз (І. Курінний та інші).

Я. І. — автор понад 25 наукових праць з ділянки археології, та автор біля 150 науково-популярних статтей українською, чеською, польською та німецькою мовами.

Своє 65-ліття Я. І. зустрічає, працюючи над ґрунтовним твором "Археологія України". Це перша спроба об'єднати в ціле (на підставі попередніх праць В. Даниленка "Археологія Полтавщини" та М. Міллера "Археологія Приозів'я") та зробити корінні доповнення з власного величезного досвіду. Крім праці над "Археологією України", Я. І. є редактором археологічного відділу Енциклопедії Українознавства (І й II частини).

Наукову працю Я. І. поєднує з талантом педагога. Лекції Я. І. — це чудовий зразок жвавої подачі матеріялу, часто-густо переплетеного жартами, іронічними висловами тощо, з широченною ерудицією. Тому його лекції надовго залишаються в пам'яті кожного слухача.

Докторові Ярославу Івановичу Пастернакові з нагоди його 65-ліття — найкращі побажання успіхів у науковій праці та в особистому житті від усієї новоднівської родини співробітників і читачів!

Редакція

РЕЦЕНЗІЇ

БОГДАН РОМАНЕНЧУК. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА ДЛЯ II РОКУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Український Конгресовий Комітет Америки. Нью Йорк 1956, Філядельфія. Видання Шкільної Ради.

Так виглядає титульна сторінка цієї читанки, відповідальність за яку бере на себе не тільки упорядник її, але й видавець саме тому, що це Шкільна Рада УККА.

Отже, титульна сторінка має викликати довір'я до цієї читанки, має запевнити, що це добрий, справжній підручник.

Можна сподіватися більше, думати, що цю читанку призначено для всіх українських дітей, що вона справді плекатиме в них соборницький дух, що її мова та правопис цілком бездоганні.

Це так зрозуміло, так ясно, що не доводиться й багато писати.

Далеко цікавіше й потрібніше розглянути, як саме поставився до згаданих завдань п. упорядник читанки та її видавець.

Читанка (120 стор.) складається з таких розділів: 1. "В (треба "У" — прим. наша) рідній хаті з найріднішими"; 2. "В ('У') школі і ('й') церкві"; 3. "В (У) природі"; 4. "В (У) місті"; 5. Різне. Крім того, у цих розділах вміщено "дотепи" під загальним заголовком (чи не позиченим у газ. "Вільне Слово"?) "Усміхнися".

Насамперед, впадають в око прізвища авторів, що їх твори, або виривки з них, уміщено в читанці: на сто двадцять сім їх припадає 3 Шевченкових і 2 Франкових. Невже серед їхніх творів можна вибрати тільки п'ять хоч би й "для II року"? Творів О. Пчілки, Лесі Українки не знайдете тут. Не шукайте в книзі й байок Л. Глібова, що їх так люблять діти. Натомість уміщено твори й мало відомих авторів, яким ще далеко до згаданих письменників.

Розглянути всі твори, надруковані в читанці, забрало б дуже багато місця, а тому спинімось бодай на деяких.

На стор. 5 уміщено "Наші найрідніші", а на 7-ій "Василькова родина": обидва на ту ж саму тему. Навіть кількість членів родини як у першому, так і другому однакова: шість осіб. Чи варто було ставити майже поруч твори на ту ж саму тему? Адже це обмежує лексичний склад читанки.

"Тримаймося свого роду" (стор. 14) перенасичене зменшеними формами іменників: "лапкою", "крильцем", "дзьобиком" тощо. Пише автор не про самих малих тварин. Виходить, що, прикладом, ведмежа, "... котре буває непослушне (тобто, неслухняне — Б. П.), то зараз дістане від мами лапкою". Добра "лапка" — подумає дитина, що бачила ведмедя в зоологічному садку.

Вірш "Перед тобою" (стор 27) такий слабенький, що йому ніяк не місце в читанці. Подибуємо тут таке: "Царюй, Владико, по віки над нами і нашим Паном будь все тільки Ти".

Доводилося вже писати, що українці не називають Господа "Паном". Навіщо заводити цю "польщизну" та ще й у книзі для дітей?

Далі стоїть: "...тоді, як Церква голосить новину (сік!!! — Б. П.), що Ти (у книзі з малої літери) наш Господь (невірний наголос у вірші) і Предвічний Цар". Хіба можна церковну науку називати "новиною"? Адже, християнам ця "новина" відома вже близько 2 000 років.

"Як ми прикрашували нашу клясу" (стор 30) подав "ідилію": "Горбок, на ньому вітрячок, біля вітрячка сидить хлопець та на сопілці грає і (й) вівці пасе". Отож, хай діти, що народилися в Америці, бачать і знають її технічні досягнення, хай уявляють собі Україну тільки як хліборобський край з "вітрячками" та "сопілками". Далі (стор. 31): "...садок вишневий цвіте. Перед хатою — рожі, маки, соняшники". Та невже ж таки вишні, рожі, маки, соняшники цвітуть у той же самий день? Та ж, як вишня цвіте, то мак щойно сіється, а соняшник ледве із землі вилазить тоді!

У завданнях: "Нарисуйте (тобто, намалюйте — прим. наша) якусь картину, що нагадує Рідний Край". Як же намалюють "якусь картину" діти, що не бачили того рідного краю? Що це за педагог такий, що такі завдання дає?

У вірші "Наші книжечки" не зрозуміло: "кинув коника на вишку"? Що це за "вишка"? Чи не стоїть вона тільки для рими? Тут же мала "Сонечка" (Софійка?) "кохає" книжку. Хіба ж книжку та взагалі неживу річ можна кохати?

У ст. "На лекції української мови" (стор. 3) подано опис України. Варто було б подати цей опис цілком, щоб побачити, як "багато" знатимуть діти з нього про Україну. Зазначимо тільки, що "на сторожі України з заходу і з півдня стоять високі гори". Цікаво було б побачити ці "гори", прикладом, біля Одеси або Таганрогу чи Ізмаїла.

Дуже добре оповідання "Як дізналися зайченята, що прийшли Різдвяні свята" чомусь увірване, не має закінчення.

Ніяк не зрозуміло, чому на "Тарасове свято" (стор. 49) "Ікона Божа чогось сумна", а "на стіні Тарас... мов квітка на весні. Відмолоднів, та тепло й мило глядить(?) на мене, мов живий".

Ось і спробуйте відповісти дітям, коли вони запитають, чому ікона Божа сумна, а портрет Тарасів "веселий"...

Невже упорядникові читанки невідомо, що "маюфки", що травень місяць присвячений Божій Матері тільки в католицькій церкві й що сім восьмих українців таких особливих травневих Богослужб не знають? Чому ж було вмішувати (стор. 72) вірша Р. Завадовича "Місяць Марії"? Чи, може, варто було б ще й умістити "український" спів "молися за нами", виконуваний під час цих Богослужб? Хіба не можна було замість цього подати свято Покрови, здавна шановане в українському народі, в обох його церквах?

"Гордий українець" (стор. 80) це трохи перероблене оповідання італійського письменника Д'Амічиса. Чи не краще було б узяти оригінальний твір та на ньому показати й навчити дітей наслідувати малого італійця? Не кажемо вже про те, що звичайна етика вимагає зазначити, що це запозичений твір і від кого.

Про Дніпро є згадка тільки в ст. "Київ" та й то така: "Київ стоїть над Дніпром, на горах" (стор. 104). У ст. "Мала Леся" "на широкім Поділлі пли-

ве річка Джуринка". Чому подавати дітям якусь мали річечку й нічого не написати про Дніпро, Дунай, Десну, Прип'ять?..

У вірші "Дід Мороз" замість, мабуть, "всю Вкраїну обійшов" стоїть: "Всю Україну (у читанці "україну" з малої літери) обійшов". Тут порушено розмір. ритм вірша, що, безперечно, відчують діти. Цілком неприпустима й друкарська помилка.

"У великих містах" дуже нагадує Матвійчука. Дозволимо навести це місце: "В українських містах по самій середині є велика площа, виложена плитами або камінням. Вона називається ринок. Посередині ринку стоїть великий будинок з високою вежею, що називається ратуш".

У нашій єдиній столиці — Києві площа-сквер поза "ратушем" і ніякого "ринку", де б продавали "м'ясо, ярину, хліб, овочі" тощо там ніколи не було. В Одесі "ратуш" міститься в кінці чудового бульвару, дуже далеко від ринку, та ще й у невеликому будинку, але дуже гарної архітектури, хоч і без "вежі". Таких прикладів можна було б подати дуже багато та треба, очевидячки, орієнтуватися на Коломию.

Дивна, дуже дивна ст. Остапа Далекого "На фабриці" (стор. 106). Автор розповідає, як українці оглядали німецьку фабрику. Однак, дамо слово авторові: "Новоприбулі не хотіли вірити, що машини можуть самі виконувати такі складні роботи і то так скоро й гарно, що ніякий чоловік не міг би їм дорівняти. Їм усе здавалося, немов у такій машині сидить який чоловік, або й дух". Де О. Далекий бачив таких "новоприбулих" і чи ж можна показувати американським українцям їхніх земляків такими темними? Це дуже добре, що автор прекрасно знає "Миколу Джерю", але ж запозичувати в Нечуя Левицького треба дуже обережно, зважати, принаймні на час, коли жив Джеря. Треба визначити цю статтю за шкідливу, бо таких "новоприбулих" тепер просто не існує.

Перейдімо, однак, до мови читанки.

"Без батька й матері було б нам дуже зле на світі жити" (стор. 6). "Не зле, не зле (нє зьлє, нє зьлє — Б. П.), — сказав мудрець" (стор. 32). Невже наша мова, така багата, зокрема на синоніми, потребує запозиченого з польської мови слова? Хіба не краще сказати: "Без батька й матері було б нам дуже не добре (погано тощо) на світі жити"? Українець-мудрець напевне сказав би: "Не погано, не погано". Тут же: "У нього було **двох** учнів". Навіщо замість української мови вчити наших дітей "малопольської" говірки?

Зловживає упорядник і словами "чемний", "чемність" з похідними від них. "Ми стараємося бути чемні й не докучати їм". "Я в школі був чемний" (стор. 6). "Не любить бавитися з нечемними дітьми" (стор. 8). "Я в школі був чемний" (стор. 9). "Ти до книжки був нечемний" (стор. 3). На стор. 7 вірш "В (треба У) день матері": "Ми складаємо багато вдячности привітів". Що воно за "вдячности привіти"? На стор. тій же ("Василькова родина") тричі маємо "огородчик", "в огородчику" (огруд — Б. П.). Невже Б. Романенчук не знає слів "сад", "садок". "На стінах розвішені образи..." "В кутику..." замість загальновживаного "у кутку". Незрозуміле цілком речення: "Вони хочуть, щоб так було, як колись на Україні — садок вишневий коло хати..." Та хіба ж тепер цілком перевелися вишневі садки в Україні? Невже автор думає, що більшовики витравили з душі нашої людини любов до природи, таку притаманну кожному українцеві?

Чи це українська форма: "Я цікавий побачити" (стор. 9). На цій же стор. в "Усміхнися": "Хто з нас **збив** шибу в клясі". На стор. 12 "Я **збила** склянку".

В оповіданні "Треба признатися мамі": "В тій (полонізм!) хвилині..." Чи ж навчаться діти відрізняти займенники цей, ця, це й той, та, те? Навіщо привчати дітей до провінціялізмів? Тут же: "Михась **замкнув** ножика..." (тобто, склав, зложив). Щоправда і крокодил "замикає пащеку" (стор. 74). Стор. 12 "Хочеш, щоб я тобі сказала якусь (казку — Б. П.)?" Чи пояснювати різницю між словами "сказала" й "розказала"?

В оповіданні "Тримаймося свого роду" — (стор. 14) маємо "... пташки та звірята". Ці "звірята" (звєжонтка) і в творі і в запитаннях до нього. Виявляється також, що "пташки будують для своїх пташенят **чудні** гніздечка". Чи не чув упорядник такого вислову: "Ну, і чудна ж він людина!" Ці ж „звірята" (очевидно всі) "будують собі підземні мешкання". Чи вівірки, прикладом, теж? "Непослушне" чи "неслухняне"? Бабуся говорить Ромчикові (стор. 17) "...іти спати **в** сьомій годині". а далі: "..підеш спати **о** восьмій годині". Як же поправно? Князенко Ясень (стор. 18) "бачив гаї, а дальше гори..., а дальше пустиню." Може, не "дальше", а "далі". "Пустиню" чи "пустелю"?

"Нараз" уживано замість "раптом". Виявляється, що навчання можна **"продовжати"** (стор. 33).

Тут же "Гарно, дуже гарно, — **закликав** задоволено..."

На стор. 35 "Ходив батько питатися про **поступи** сина..." Ці "постенпи" підписав Вуйко Тонько. Навіщо вщеплювати дітям чужі слова, до того не поширені по всіх землях України? Слів "вуйко", "стрий", "вуйна", "стрийна" не знає величезна більшість українців. Можна запевнити упорядника, що вислів (стор. 10) "... Івана вуйниного..." як і "гет, гет" викличе здивування в цієї більшости.

Запитання (стор. 36) "Що є Київ?" "Яка є наша Україна?" Навіщо тут це "є"? Скільки разів про це вже писалося! І взагалі, що це є за питання? Як на них відповідати? Стор. 42 — "Каравана йде свята". В українській і французькій мовах це слово вимовляється, як караван". У польській — "каравана".

У вірші Р. Завадовича "Утікала Божа Мати" маємо: "Ми летіти вже **не годні".** Типовий провінціялізм. Не дуже буде зрозуміло дітям, як це Божа Мати "в лісі збилася з дороги", коли св. Йосифові був наказ піти до Єгипту (Мат. 2., 13), напевно янголи Божі оберігали Св. Родину під час цієї подорожі. В. Хронович пише: **"Глядить** на мене..." та "будучий (майбутній) гаразд". (стор. 49-50).

"Лесь", що "Великодня діждався" (стор. 58) в п. Роляника "на синяву сороччину наложив рябу блюзину". Не говорімо вже про "сороччину" й "блюзину", але давно відомо, що українці не накладають на себе одяг, а зодягають його. Стор. 60: "...відмовили молитву..." молитву читають або проказують. "Наші крилаті друзі в Україні" (стор. 65). "Г-до дуже гарний **пташок**". На стор. 68: "суп" (сенп), "соловій" (замість українського "соловей").

У вірші "Квітень" (стор. 70): "Зима пройшла холодна, стопилися **леди...**"

На стор. 72: бджілки "прилетіли до **поблизької** (ближчої?) яблуні". Тут же "цвіточок". На стор. 86 маємо ще й "чічку".

"На широкій галяві завели діти забаву в (у) вовка **і** (й) гусей". (Стор. 78).

Чи не краще залишити цю "забаву" і написати просто: "діти гралися у вовка й гусей". Відмовитися від слова "забава" (забава) ні автори, ні упорядник читанки ніяк ще не хочуть: "Після забави розбіглися діти..." і "побачили **білочку"**. Що це за "звірятко"? Білка, чи що?

"Ісус Христос між дітьми" (стор. 87): "Дозвольте діточкам прийти до Мене (у книзі з малої літери. Повчально для дітей). "**Ті** діти невинні..." Знову плутанина з "ці" і "ті". Та про це вже говорено.

На особливу увагу заслуговує мова байки "Пільний коник" (стор. 89). Маємо тут: "Півживий, а півмертвий..." А — протиставний сполучник, а не єднальний. Тут треба "і". Знову маємо вплив польської мови, вплив, з яким дехто ніяк не може розлучитися. Маємо тут також говіркові слова "нанашко", "газдинечко". Упорядник навіть не пояснив значення їх.

Ніяк не зрозуміло у вірші "Де поділись мушки?" таке: "Похова**лись в шпари, і в стріху від хати"**. Може, зрозуміють діти?

У "Пісні" (стор. 96) подибуємо місцеву назву грибів — "підпеньки". Загальноукраїнська — "опеньки" (див. "Сон" Шевченка). Тут же: "...кличте нашу Ксеньку..." Насамперед: дуже негарно вживати таких форм, як "Ксенька", "Юлька" тощо, а особливо в книжках, призначених для дітей. Чому? Мабуть пояснень не треба. Залишімо ці форми нашим газетам, що в "пошукуваннях" дуже часто друкують: "Ксенька Х. пошукує стрієчного брата Захарка..." тощо.

Крім того, Україна знає далеко поширеніше ім'я Оксана.

Цілком непотрібне є подибуємо на стор. 101: "На нашій вулиці **є** багато крамниць".

Чи всі українці зрозуміють таке: "Може, (кінь Б. П.) вас **копає?**"

Що кінь може хвицати — так, а щоб копав застуном, то такого ще не бувало.

Крім загальновживаних в усій Україні імен, подибуємо в читанці більшість таких: Михась, Іринка, Ромко, Грицик, Данко, Зенко, Звір (стор. 40). У такій формі ці імена поширені на невеличкій частині наших земель.

Поправний правопис — неодмінна властивість кожної підручної книги, як і дбайлива, сумлінна коректа її.

Розгляньмо як з цим у читанці.

Як правило, упорядник ніяк не додержує правила чергування у — в та і — й. Наведемо тільки кілька прикладів, бо наведення всіх випадків порушення цього правила в читанці забрало б дуже багато місця. Стор. 4. "В рідній хаті". Стор. 7 — "в кутику", "в день матері"; стор. 8 — "...добре в своїй хаті". Орудний вдмінок від слова піч — піччю, а на стор. 9-й — "печею". Стор 12 — "ніж зломаний (зламаний). На стор. 18 — "Князенко попращався", хоч на стор. 32 "він мусів... розпрощатися.." "**Якби** то було гарно, якби в клясі були картини.." Прізвище нашої відомої письменниці — Загірня, у книзі — Загірна (стор. 35). "Зломав дерево..." (стор. 38). "Сніжок паде (полонізм) на дворі." (стор. 41), треба "надворі". "Їджте" (стор. 47 і 53). "У великому музею (і)".

Дуже прикра, цілком недозволена друкарська помилка на стор. 59: "Хрисдос Воскрес." Таких недоглядів ніяк не можна допускати. "Нвіщо" замість "навіщо" (стор. 60). "Всі так щиро..." замість "усі так щиро...". Стор. 65 — "Їх сем'я велика". Стор. 90 — "Обшукайте голузки..." (галузки).Стор. 97 — "Виглянули в вікно..." "В хаті стає

людно і весело" (У хаті стає людно й весело); ".. годинник тикає..." Стор. 104 — "Найкраще і (й) найбільше місто..." Не бракує й славетного "зі" (з польського "зе"). Не будемо виписувати всіх цих замаскованих зайд, а візьмім хоч би на тій же 97 стор. "...виліпили зі снігу бабу".

Ось далеко не всі — хочемо думати — друкарські помилки.

Цілком "зле" справа з пунктацією в цій читанці. Знову доводиться сказати, що виписати всі помилки цілком неможливо: надто їх багато. Як приклад: "Що робить мати(,) як приходить увечері додому —" (стор. 6). "Прийми(,) Ісусе(,) дар цей..." (стор. 27). "Ми тебе... вшануємо(,) наче рідну" ; "Плач твій(,) Грицику(,) даремний..." (стор. 34).

На стор. 35 після вірша "Богданові забавки" стоїть III-я частина „Усміхнися", а далі заголовок і дві перші частини... Така неохайність у дитячій книжці каригідна.

Які ж висновки можна зробити, розглянувши цю книжку?

1. Матеріял досить бідний змістом і мовою. Чомусь творів клясиків українського слова майже нема. Дуже цікаве посилання редакції (див. стор. 120) на "джерела", але про це іншим разом.

2. Мова читанки перенасичена провінціялізмами та іншими "ізмами", з яких перед ведуть польські. Багато неправильних, невластивих українській літературній мові конструкцій, деяких українських слів ужито не у властивому значенні їх.

3. Правопис і коректа просто дивують: такої, делікатно кажучи, неохайности ніяк не можна допускатися та ще й у підручникові. Прикладів подано досить.

Отже, доводиться з жалем визнати, що ця читанка мало різниться від Матвійчукових та М. Овчаренкової.

Дуже дивно, однак, що Шкільна Рада УККА не тільки схвалила, але й видала таку книгу. Хочеться дожити до такого часу, коли наші установи замовлятимуть читанки фахівцям, а не "краянам".

Б. Подільський

НАШІ ВТРАТИ

ВАДИМ ЩЕРБАКІВСЬКИЙ

18 січня ц. р. в Лондоні на 81 році життя помер проф. Вадим Щербаківський, відомий вчений, археолог та етнограф, а також знавець української архітектури.

Покійний народився 17 березня 1856 р. в с. Шпичинцях на Київщині у священичій родині. Вищу освіту здобув у Київському університеті, по закінченні якого розпочав наукову працю, спершу в ділянці української архітектури, а потім у ділянці етнографії та археології.

У рр. 1908-1910 працював у Львові на посаді заступника директора Церковного музею, який заснував митрополит Шептицький. Повернувшись до Києва, якийсь час працює з відомим українським археологом Хвойкою, а з 1912 р. завідував Полтавським земським музеєм. Тут і перебув усю першу світову війну і роки визвольної революції, а в 1921 році виїздить за кордон, спочатку до Відня, а потім до Праги, де працює на посаді професора Українського Вільного Унiерситету аж по 1945 рік.

Покійний залишив понад сто друкованих праць, між ними і відому свою працю "Формування української нації". Покійний був дійсним членом НТШ, Чеської академії Наук, Інтернаціонального антропологічного інституту в Парижі, Словацького наукового т-ва, а також лицарем Югослов'янського Ордену св. Сави.

Смерть проф. В. Щербаківського — велика втрата для української науки!

С. І. МАСЛОВ

11 січня ц. р. у Києві після короткої тяжкої хвороби помер дійсний член Академії Наук УРСР, довголітній професор Київського Університету, відомий знавець стародавніх слов'янських літератур Сергій Іванович Маслов.

С. І. народився 28 листопада 1880 р. в містечку Ічня на Чернігівщині. Після закінчення Прилуцької гімназії вступив у Київський політехнічний інститут. У 1910 р. переходить на природничий фа-т Київського Університету, одночасно відвідуючи лекції на інших факультетах, зокрема на філологічному.

За ініціятиву в антиурядових студентських демонстраціях, скерованих у національне українське річище, С. І. суворо був покараний і 1901 р. був відданий у салдати. Після відбуття кари закінчує філологічний факультет Київського Університету в 1907 р. і його залишають при катедрі російської мови та літератури. У 1912-13 рр. став приватдоцентом. Наукове звання професора одержав 1935 р. У 1939 р. вибраний у члени Академії Наук (відділ стародавньої літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка). В 1948 р. було С. І. надано вчений ступінь доктора філологічних наук без захисту дисертації.

Виняткова ерудиція покійного, талант педагогічний і риси чудової людини зробили з С. І. Маслова авторитет великої сили. Покійний був скромною людиною і часом може аж надто замкненою в собі. Але щирість і безпосередність це перемогали.

Його "Нариси з історії української літератури", видані під час 2-ої світової війни (вкупі з Є. Корнелюком), наробили чимало шуму в пресі й були гостро скритиковані офіційною владою 1947 р. як "курс з рядом націоналістичних помилок". Офіційні чинники "терпіли й зносили" С. І., хоч чудово усвідомлювали, що своїм духом він стоїть дуже далеко від них. "Нетерпимість" С. І. завжди перекреслювалася винятковим фахівцем свого предмету — стародавньої літератури, яку він любив понадусе і цю свою любов передав своїм несчислен-

ним студентам, молодим науковцям і багатьом друзям. Сітла пам'ять тобі, Великий Сину свого народу і вчителю!

АМВРОСІЙ БУЧМА

6 січня помер Амвросій Максиміліянович Бучма, великий актор української сцени та екрану, один з найвизначніших акторів 20-30 рр. нашого століття на ролі характерних героїв. Властиво, в ці два десятиліття, бо Бучма 40-х рр. уже явище менше: великий талант уже змарновано в тенденційних п'єсах "соціялістичного реалізму".

Якщо А. Б. чарував українського глядача протягом більш як двох десятиліть, то за це він зобов'язаний, перш за все, творцеві "Березоля" — Л. Курбасові. Великий учитель його допоміг А. Б. знайти "ключа" до єднання внутрішньої і зовнішньої форми і змісту образу, до відтворення внутрішньої та зовнішньої характеристики кожного образу, відчуття гострих контрастів у внутрішньому і зовнішньому малюнкові ролі (куркуль мільйонер і поет в образі Терентія Пузиря в „Хазяїні" Ів. Тобілевича, лицар і манах в образі брата Жака з "Жакерії" за Проспером Меріме, грізний месник і покірний селянин Микола Задорожний в "Украденному щасті" Ів. Франка...) У цих контрастах знаходять місце і мрії Покійного колись зіграти образ Квазімодо, творення романтичного духу Віктора Гюго з "Собору Паризької Богоматері", цю людину потворної зовнішньої форми й великої внутрішньої духової сили. Частково він це втілив у образі Миколи Задорожнього. Це був останній шедевр талановитого мистця, останнє велике свято мистця... Як зазначав відомий театрознавець В. Гаєвський, "Бучма зумів піднести родинну драму селянина Миколи Задорожнього до височин Шекспірівської трагедії..."

Дамо данину часові... Зійдуть у небуття тенденційні манекени "соціялістичного реалізму" у творчості А. Бучми (хто згадує тепер панегірики Миколі І-му, грані Мочаловим!) і залишиться характерний герой репертуару "Березоля", один з перших творців-акторів державного кіномистецтва і дуже здібний педагог-вихователь молодих театральних кадрів...

ДАНИЛО СКОРОПАДСЬКИЙ

Як це число вже було зламане, прийшла вістка з Лондону, Англія, що там несподівано помер наслідник гетьманської булави, ясновельможний гетьманич Данило Павлович Скоропадський.

Покійний народився 13 лютого 1904 р. в Ленінграді, дитячі роки прожив в Україні, а пізніше на еміграції. По смерті свого батька, колишнього гетьмана Павла, очолив гетьманський рух на еміграції.

Із смертю гетьманича Данила закінчився старий український рід Скоропадських у чоловічій лінії.

Вічна йому пам'ять.

ВИСЛІДИ АНКЕТИ ЧИТАЧАМ "НОВИХ ДНІВ"
опублікованої в "Н. Д." чч. 80-83 за 1956 р.

Усіх відповідей на анкету одержано 63, в т. ч. із США — 33, з Канади — 27, з Бельгії — 2, з Австралії — 1.

Відповіді на окремі питання дали такі результати:

1. Яке оповідання Вам найбільше подобалось?

На першому місці поставлено: "Зачарована Десна" О. Довженка — 25 голосів, оповідання С. Риндика — 18 голосів, оповідання О. Смотрича — 6 голосів.

Дальші голоси розбились між авторами В. Русальським, О. Вишнею, Г. Східнім.

2. Вірші яких авторів Вам найбільше подобались?

На першому місці поставлено: М. Рильського — 19 голосів, М. Ситника — 5 голосів, Г. Черінь — 4 голоси, В. Сосюра — 4 голоси, В. Сварог — 4 голоси, а решта голосів віддали перше місце поетам А. Малишкові, Л. Первомайському, В. Ткаченко, В. Ворскло, М. Щербакові, Я. Славутичеві.

3. Які статті і яких авторів Вам найбільше подобались?

На першому місці поставлено статті: проф. Шереха — 28 голосів, П. Волиняка — 7 голосів, проф. Розгона — 5 голосів, О. Повстенка — 3 голоси, а рештою голосів перше місце віддано В. Ревуцькому, В. Павловському, Ю. Мовчанові, В. Чапленкові, С. Парамонову, П. Вакуленкові.

4. Чи варто робити передруки з видань з України (напр., "Зачарована Десна", О. Довженка, "Сучасна поезія в Україні" та інші).

Словом "так" відповіли 61 учасників анкети, 2 залишили це питання без відповіді.

5. Чи варто друкувати короткі матеріяли такого типу, як у цьому (ч. 80) чуслі після листування: В. Пархоменка, О. Кістяківського та інших?

Словом "варто" відповіли 41 учасників анкети, словом "ні" — 13, а 9 залишили це питання без відповіді.

6. Мало чи багато в "Нових Днях" поезій?

Задоволені кількістю поезій — 39, вважають, що поезій у журналі мало — 7, вважають, що поезій багато — 4, лишили питання без відповіді — 3.

7. На які теми Ви хотіли б ще мати статті?

На це питання дано цілий ряд побажань: на музичні теми, мовознавчі, медичні, про жіночий рух, про наукові досягнення в Україні, астрономію, про атомову енергію, про сучасні події в Україні і т. д.

8. Які технічні зміни чи удосконалення бажані в журналі?

38 учасників анкети висловились, що ніяких змін та удосконалень вони не вимагають, решта висловилиць за збільшення об'єму журналу, за кращу коректу, за різнородні шрифти, за більшу кількість ілюстрацій.

9. Чи Ви читаєте "Нові Дні" стало, чи лише випадково?

Стало — 58, випадково — 1, лишили питання без відповіді — 4.

Підрахунок відповідей на анкету зробили:

П. С. Степ, Р. Полянський

КАНАДІЙСЬКИЙ КЛЮБ ЕТНІЧНОЇ ПРЕСИ ГОСТЮЄ В ОТТАВІ

Вже кілька років тому в Торонті створено клюб канадійської етнічної преси, у який входять часописи, видавані всіми мовами, крім англійської та французької. У клюбі є членами понад 30 часописів кільканадцяти етнічних груп. Клюб мав кілька зустрічей з відповідальними канадійськими державними й політичними діячами, а 11 і 12 лютого ц. р. редактори й видавці, члени цього клюбу, гостювали в Оттаві, у канадійському уряді й парляменті.

На аудієнції у прем'єра Канади Луї Сан Лорана

З української преси в цій гостині були представлені часописи "Наша Мета" (католицький тижневик), "Вільне Слово" (незалежний тижневик), "Гомін України" (ОУНр), "Батьківщина" (гетьманці), "Світло" (католицький місячник) та "Нові Дні" (незалежний місячник).

Відвідини Оттави були дуже вдалими. Редактори й видавці мали нагоду зустрітись з найвизначнішими державними діячами й політиками Канади. Зустріч була дуже тепла й гостинна.

Вершком зустрічі був коктейл у генерал-губернатора Канади, Його ексцеленції Вінсента Мессі, де в товариській розмові з генерал-губернатором можна було чимало дізнатися про ставлення канадійських чинників до різних національних груп, які населюють Канаду.

Прем'єр-міністер Канади Люї Сен Лоран прийняв редакторів і видавців у свойому кабінеті у товаристві міністра іміграції та громадянства Пікерсгіла. На цьому прийнятті голова нашого клюбу Б. Тенгунен (фін) передав прем'єрові та міністрові іміграції меморіял про ролю й потреби етнічної преси в Канаді.

Після цього міністр іміґрації та громадянства влаштував сніданок для членів клюбу (в будинку парляменту). В той же день відбулися зустрічі з лідерами всіх опозиційних партій: дж. Г. Діфенбейкером (прогресивні консервати), М. Дж. Колдвелом (Сі-Сі-Еф), який вітав нас з нашим земляком послом Ф. Заплітним, та з керівником партії Національного Кредиту С. Л. Ловом.

Усі керівники партій — ліберальної, урядової, яку очолює прем'єр, і опозиційних, — інформували нас про свої програми і пляни, а також відзначували ролю етнічної преси в рості і розбудові Канади.

На другий день наш клюб улаштував коктейл міністрові іміґрації та іншим визначним гостям з уряду. На цьому коктейлі були присутні чимало послів парляменту, в т. ч. і українці Ф. Заплітний, А. Головач та М. Старчевський (посла Дікура та сенатора Вала тоді не було в Оттаві). Були й інші українці, що є на державній службі у міністерствах, як д-р В. Кисілевський та інші.

12 лютого міністер іміґрації гостив членів клюбу обідом у головній квартирі Ліберальної (урядової) партії, на якому було чимало визначних діячів цієї партії. Міністр закордонних справ Л. Пірсон вітав гостей телеграмою з ОН.

Крім того була організована прогулянка по Оттаві та відвідано редакції і друкарні найстаршого оттавського щоденника "Оттава Ситизен" і тижневика "Де Журналь".

З приводу цієї екскурсії можна б багато чого написати, але через перевантаженість числа іншими обов'язковими матеріялами (нема нічого гіршого й небезпечнішого для редактора, як він має купу матеріялів, які "конче мусять піти в це число"!) я обмежусь лише короткими заввагами. Зустріч з державними й політичними провідниками Канади була більш ніж тепла і приємна. Канада — єдина країна світу, у якій українці відограють почесну й відповідальну ролю в державному житті. У Канаді ми маємо не тільки чимало послів (і голів навіть!) у провінційних парляментах, чимало голів малих і великих міст (напр. Вінніпеґ та Едмонтон), а й чотири посли у федеральному парляменті та одного сенатора.

Зараз кандидують ще дві особи на федеральних послів: голова міста Едмонтон В. Гавриляк та П. Окраїнець у Вінніпезі. Між іншим, В. Гавриляк у разі його вибору (він майже запевнений) має одержати портфель федерального міністра надр та копалень.

На коктейлі етнічного клюбу в честь міністра іміграції посол Ф. Заплітний і П. Волиняк випивають по чарці і говорять про погоду в Оттаві, а не про політику.

Не відстає і друга велика партія — консервати. Лідер цієї партії (як ходять поголоски) плянує свій склад уряду, у випадку перемоги в наступних

виборах, у якому українець М. Старчевський мав би одержати портфель міністра праці.

Треба відзначити факт, що досі жодна етнічна група Канади, за винятком французів, не має своїх послів у парляменті. Приємно відзначити й те, що наших послів часто обирають інші національності, себто вони перемагають в округах, де українці в меншості.

Усі державні і політичні керівники Канади підкреслюють відмінність канадійської політики щодо національних меншин у Канаді від американського способу "сплавлювання народів" в одному котлі, що в свій час так подобався Ленінові. Канада стоїть на принципі: етнічна мозаїка, яка творить одну сильну канадійську націю. Це дає чимало для Канади, але й заохочує національні групи, виробляє у них не страх до Канади, а любов, довіру й повагу.

В цьому Канада — єдиний, дуже цікавий у міжнародньому маштабі навіть, приклад. Хтозна, як воно кінчиться, але сьогодні з певністю можна сказати, що Канада на цьому вже багато виграла і є надія на виграш і в майбутньому.

Щодо українців, то можна сьогодні сказати одне: ми не бачимо своєї сили, не розуміємо часто своєї ролі в Канаді і не використовуємо своїх величезних можливостей. А ці можливості справді великі. Їх не можемо мати в жодній країні світу. Канада сьогодні країна із зразковою демократією, з високим стандартом життя, із щораз зростаючою ролею в світі. Сьогодні Канада може бути справжньою нашою батьківщиною, бо вона не вимагає від нас вирікатися культури наших батьків, а навпаки — хоче, щоб ми тією культурою запліднювали молоду культуру Канади.

Країн з таким ставленням до національних меншин, мабуть, у світі більше нема.

П. Волиняк

З ПРАЦЬ ЕКСПЕДИЦІЇ НАВКОЛО СВІТУ

Українська експедиція навколо світу, про яку ми вже повідомляли раніш, змушена була перервати свою подорож через нещасливий випадок з автом у Відні, який привів до знищення фільмової апаратури, а також і через військові події на Середньому Сході, у наслідок яких цілий ряд держав (зокрема Єгипет) уневажнив візи учасникам експедиції.

Учасники експедиції повернулись до Торонта і почали обробляти матеріяли. Перше, що було зроблено, це викінчено фільм "На Британських островах", у якому показано життя українців у Вел. Британії.

Фільм було раніш показано представникам преси, а 24 лютого його висвітлено для публіки.

"На Британських островах" — перший фільм із запланованої серії документальних фільмів "Українці у вільному світі". Фільм, звичайно, має цілий ряд недосконалостей, якщо до нього ставити вимоги, які ставляться до мистецьких фільмів, знімaних на кінофабриках, а не на вулиці, у парку чи в звичайній хаті без належного освітлення навіть. Але не завжди можна і треба підходити до всього з одною міркою. Фільм документальний і в цьому його чимале значення. На цьому фільмі занотовано громадсько-політичне життя української громади у Великій Британії — тут показано наші громадські установи, визначніших людей, школи, дитячі садки, самодіяльні колективи, словом, усе досить активне і розгалужене життя українців на Британських островах.

Ми часто невдоволені своїм суспільним життям, ми ставимо цілий ряд вимог до себе і до нашого організованого життя, нарікаємо на розсвареність, бездіяльність і т. д., часто готові робити висновок, що наше громадсько-політичне життя взагалі нічого не варте. А воно зовсім не так. Це яскраво видно хочби з фільму "На Британських островах'. Звичайно, є цілий ряд недоліків, багато еміграційної злоби і братоненависти в нашому житті, звичайно, що часто-густо примітиви, опинившися десь наверху нашої еміграційної драбинки, дуже гальмують наш поступ, дуже псують кров і нерви творчій частині еміграції, але все таки, загально, ми живемо, працюємо, творимо. Українська еміграція, порівняно з іншими, на кожному кроці виступає на перше місце — ми діяльніші, організованіші, життя наше дуже розгалужене і урізноманітнене. Доказом цього є хочби і ця експедиція навколо світу, яка ще не закінчена (може й не буде

Кадри з фільму "Українці у Великій Британії"

закінчена навіть) — жодна інша еміграція на таке ще не спромоглась. І в цьому велика заслуга В. Гультая, президента фільмової корпорації "Орбіт", та Н. Ріпецького і М. Левицького — осіб, які зробили ці фільми і зібрали величезну кількість фактичного матеріялу, який так чи інакше, стане в пригоді.

Звичайно, що можна висловити цілий ряд критичних завваг, можна виявляти своє невдоволення кимсь і чимсь, але факт, що фільм з життя українців у Великій Британії виготовлено, що він уже демонструється для широкої публіки — говорить сам за себе. І цього ніхто не відніме від В. Гультая, Н. Ріпецького і М. Левицького — це таки їх осяг.

Критикувати не тільки можна, а й треба. Чим критика гостріша, рішуча і одвертіша — тим краще. Та не можна перетворюватись у критиканів, себто людей, які нічого ніколи не роблять і не будуть робити, а тільки критикувати тих, які щось роблять. У нас уже є люди, які на запитання "який ваш фах і обов'язки в українській громаді?" можуть сміливо відповідати: "Критик і негатор усього і всіх, що будь-де і будь-хто робить".

З такою "критикою" ми зустріаємось дуже часто. Є її чимало і на адресу фільмової корпорації "Орбіт" та на її фільми. Але зважати на це не слід: нехай критикують, а "нам своє робить, робить..."

П. Волиняк

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

У вінніпезькому "Новому Шляху" від 4 лютого ц. р. вміщено черговий гидкий пашквіль на мене за підписом якогось Миколи Кушніра. Весь пашквіль можна визначити, як крик безнадійного відчаю від факту, що Волиняк ще живе на світі, що його ми ще не добили.

Від редакції "Нового Шляху" є дописка, що вона дасть мені місце на відповідь. У "Н. Ш." вже не раз друкувались погромні статті на мене і жодного разу моя відповідь там не була видрукувана, і жодного разу "Новий Шлях" на мої листи в тій справі не відповідав. Хочу вірити тепер на слово редакції "Н. Ш." Отже, заявляю: на писання такого ґатунку і рівня відповідати не буду, але прошу редакцію передрукувати з моєї читанки "Лани", яку "критикує" М. Кушнір моє оповідання "Васильків лист" (стор. 44-51), позначивши, що це відповідь П. Волиняка М. Кушнірові.

При цій нагоді хочу пригадати, що щедре роздавання нашою так званою націоналістичною пресою (бандерівці й мельниківці) титулів зрадників, агентів п'ятої колони і т. д. вже багатьох наших авторів знеохотило остаточно. Для прикладу подам, що за останні кілька місяців проф. Шерех не написав жодної статті на літературну тему. Як мені переказувала одна особа, він заявив: "Більше жодного рядка на літературознавчі теми не напишу".

Пару тижнів тому я одному з кращих еміграційних авторів (не називаю його ім'я) замовив статтю. Замість статті я одержав великого листа, у якому він пише, що він не тільки не пише, а навіть уже не читає еміґрантської преси, бо в цій пресі "я натрапив би на такі провокації проти себе і боронених мною думок, що мусів би на них відповідати, отже — брудити себе еміґрантським брудом..." Далі автор листа доходить до жахливого висновку: "Скажу щиро: сьогодні вже навіть у підсоветщині повітря свіжіше для творчости, ніж серед нашої "вільної" еміграції..."

Інший наш визначний автор, який теж довший час мовчить, на моє прохання написати статтю, відповів теж досить виразно: "Ваша впертість і послідовність та витримка гідні подиву, але, вибачте, ви таки дуже наївний: нічого ви не зробите — очистити еміґраційне повітря від сопуху і гнилі вам таки не вдасться. То вже товчіть воду в ступі самі, якщо вам це приємно, а з мене вже досить..."

Це ті факти, на які я вважаю потрібним звернути увагу наших читачів, бо не всі ми бачимо і розуміємо всю шкоду від провокативного писання в деяких наших часописах. А ця шкода велика, бо коли замість статті я одержую тільки довгого листа з аналізою нашого стану, який кінчається словами: "Дай Боже, щоб у Вас вистачило терпцю й далі 'проти рожна перти, проти хвиль плисти", то від таких листів ані нашим читачам, ані Україні взагалі користи не буде...

П. Волиняк

АКАДЕМІК ЛЕВКО РЕВУЦЬКИЙ

Ім'я Левка Миколаєвича Ревуцького відоме не тільки всім українцям по обидва боки залізної заслони — воно добре відоме і серед усіх інших народів СРСР. Левко Миколаєвич сьогодні є одним з найвизначніших композиторів не тільки України, але й цілого СРСР.

Творчість цього нашого славетного композитора відзначається яскравою народністю, вона продовжує кращі традиції української музики. Найвизначніший його твір, Друга симфонія, сьогодні вважається одним з найбільших досягнень українського мистецтва. Цей твір завоював собі право існування не тільки в Україні, а цілому СРСР.

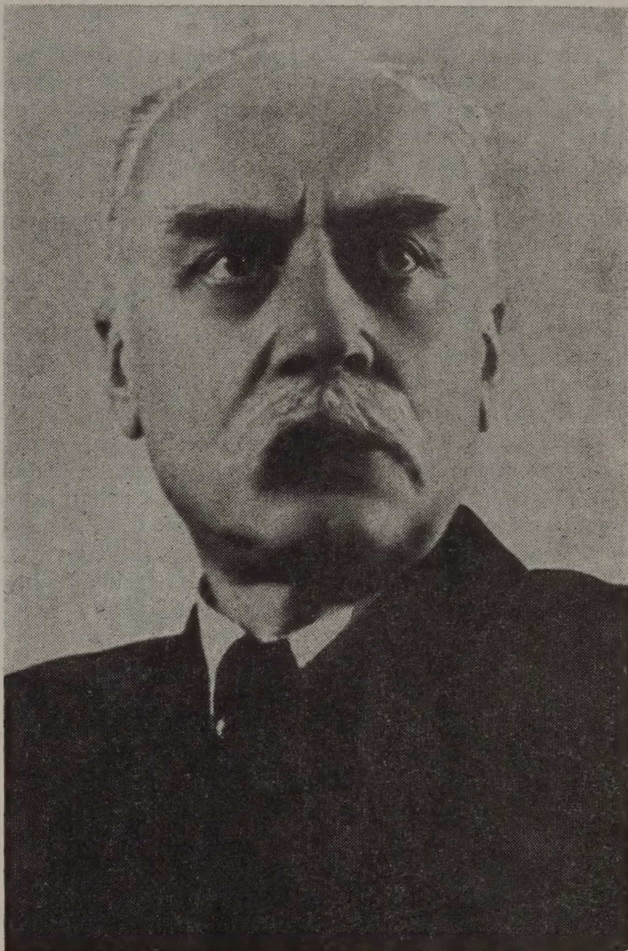
Сила Другої симфонії Л. Ревуцького не тільки у її високій майстерності, але й у її глибоко національній музичній основі. Рильський, наприклад, вважає, що тільки могутні індивідууми можуть творити непромінальної якости твори на народній основі. "У нас, — каже М. Рильський, — 2-га симфонія Л. Ревуцького — яскравий приклад такої індивідуальної творчости на народній основі" („Радянська Культура", 17 червня, 1956 р.) Через 2-гу симфонію Л. Ревуцького Україна вийшла на широке музичне поле цілого СРСР.

2-га симфонія написана в 1927 р. Левко Миколаєвич готував її до Всеукраїнського конкурсу з нагоди 10-річчя Жовтневої революції. Працювати довелось вуже приспішено, тому Левко Миколаєвич один час уже був навіть зневірився і вирішив відмовитись в участи в конкурсі. Тільки під тиском свого брата, Дмитра Ревуцького, та одного з працівників Наркомосу України (О. Фарби) він таки здав свій твір на конкурс, хоч і не в зовсім викінченому стані. Ця невикінченість, мабуть, і призвела до того, що автор 2-гої симфонії розділив першу нагороду з Б. М. Лятошинським ("Героїчна увертюра").

Пізніш Л. М. ще багато працював над нею і аж у 1940 р. його 2-га симфонія була остаточно викінчена і одержала Сталінську премію 2-го ступня (50.000 карб.). Між іншим, цікава й доля цих 50.000 карб. Негайно по одержанні нагороди до Левка Миколаєвича з'явився такий собі партактивіст (між іншим, жид по національності) і почав його агітувати, що держава дуже потребує грошей на оборону, то мовляв, чи не захотів би "товариш Ревуцький зробити патріотичний вчинок" і подарувати своїх 50,000 карб. на оборону?... Левко Миколаєвич, звичайно, схотів і все відбулося дуже добре і легко... Очевидно така доля якщо не всіх тих нагород, то принаймні більшої частини їх!

Л. М. творить не тільки в ділянці симфонічної музики, а й у ділянці хорової музики, солоспіву, обробляє народні пісні, пише фортепіянові твори, тощо. Усі його твори позначені печаттю високої майстерности, справжнього таланту, всі вони органічно українські.

Л. М. вірний традиціям української творчої інтелігенції, не обмежується лише творчою композиторською працею — різноманітна також його музично-громадська діяльність. Та чи не найбільше сил своїх він віддає великій справі виховання молодого покоління музик. Тридцять два роки його невтомної педагогічної праці принесли прекрасні плоди: Л. Ревуцький виховав таких талановитих самобутніх композиторів як П. Майборода, Г. Майборода, Г. Жуковський, А. Филипенко, М. Дремлюга, А. Коломиєць, В. Рождественський та багато інших. З сучасних еміграційних композиторів його учнями є відомий не тільки серед українців, а ще більше серед чужинців, Юрій Фіяла (Канада) та І. Білогруд (США).

Виховав він також і чимало виконавців. У свій час я писав у "Нових Днях" про свої намагання розмовляти з одною з найвизначніших наших співачок Єлисаветою Чавдар, яка була з групою радянських артистів у Торонті. Канадійські комуністи зробили все можливе, щоб не дати мені зустрітись з нею. Та все таки я їх перехитрив і кілька хвилин розмовляв з Є. Чавдар, хоч крізь вікно авта. На моє запитання, чи вона зустрічається з Левком Миколаєвичом, моя співрозмовниця аж засяяла: "А якже! Це ж мій професор!" — з гордістю відповіла вона мені...

Любов Левка Миколаєвича з своїми учнями — взаємна: вони люблять його, а він любить їх. От, наприклад, коли в 1940 р. вийшов закон про встановлення платні за навчання у середніх і вищих навчальних закладах, то Л. М. негайно заплатив за право навчання для одинадцятьох студентів композиторського факультету...

Сьогодні ще можна б навести один цікавий факт

радянської "послідовности політичної". У 1937 р., з нагоди 25-ліття Київської консерваторії Л. М. одержав перший свій орден — орден Червоного трудового прапору. У той же самий час за 180 кілометрів від Києва, у с. Іржавець, у якому народився Л. М., винесено ухвалу про позбавлення його виборчих прав, як колишнього поміщика! Люди знали з газет про нагородження Л. М. орденом, але виступати проти такої ухвали ніхто не осмілився, бо це була б оборона клясово-ворожого елементу. . .

Д-р мистецтвознавства, проф. Л. Ревуцький веде також велику науково-методичну роботу. Очолюючи катедру теорії композиції Київської державної консерваторії, він керує підготовкою дисертаційних робіт аспірантів з музикознавства.

Недавно Левка Миколаєвича Ревуцького обрано на дійсного члена Академії наук УРСР. Постановою Наукової ради Академії від 23 січня ц. р. його остаточно затверджено в правах дійсного члена Академії. Рекомендували його в члени Академії Інститут фолкльору Академії наук УРСР, наукові ради Київської, Харківської та Львівської консерваторій, а також Ленінградський науково-дослідний інститут музики.

Левко Миколаєвич — перший академік серед українських композиторів. Сьогодні наш славний композитор і вчений має 68 років. Багато б чого можна ще було б сказати про його життя і працю, але обмежимось тільки тим, що висловимо свою радість, що Левко Миколаєвич діждався найбільшого наукового відзначення і побажаємо йому дальших успіхів у праці на добро нашого народу!

П. Волиняк

ЩЕ ПРО НАЦІОНАЛЬНО-МОВНУ ПОЛІТИКУ БІЛЬШОВИКІВ

(Продовження з стор. 11-ої)

"соціялістичної" говорить увесь час Ленін, на ньому побудовані всі надії у питанні про злиття націй і мов, про потребу створити українську пролетарську культуру говорив, боронивши українізацію, як про це ще буде мова, М. Скрипник.

Але це була така абсурдна ситуація, що сам Сталін, нарешті, не витерпів і, як диктатор, скасував "клясовість мови". А зробив він це через пів століття після перших висловлювнь Леніна на цю тему, на тему про клясовість національних культур і мов, після того, як більшовики впродовж тридцяти років буквально тероризували цим "ученням" мовознавців СРСР. У своїх "відповідях" на різні питання з мовознавства, що були видані під заголовком "Марксизм і питання мовознавства", що з ним звернулися різні громадяни до Сталіна, він виявив, що й у К. Маркса та Ф. Енгельса, і в Леніна нічогісінько не сказано про клясовість мови, а якраз навпаки — тільки про "національність" цього всенаціонального засобу взаємнення. Йому тепер показалось навіть "дивно, що деякі товариші прийшли до висновку (на підставі різних висловлювань про мову "клясиків марксизму", В. Ч.), що національна мова — фікція, що реально існують тільки клясові мови".[42]) Виявилось, що "ці товариші" неправильно зрозуміли відоме висловлювання Леніна про наявність окремих буржуазної та пролетарської культур, як також неправильно вчинили, розуміючи мову як частину національної культури (хоч сам у своїх попередніх виступах, напр., на XVI з'їзді, завжди згадував разом національні культури й національні мови). "Покликаючись на слова Леніна, — про дві культури при капіталізмі, — пише він у "відповідях", що мають заголовок "Щодо марксизму в мовознавстві", — ці товариші, як видно, хочуть навіяти читачеві, що наявність двох культур у суспільстві, буржуазної й пролетарської, означає, що мов також має бути дві, бо мова зв'язана з культурою, — отже, Ленін обстоює "клясові" (лапки Сталіна, В. Ч.) мови. Помилка цих това-

ришів у тому, що вони ототожнюють і плутають мову з культурою. А тим часом культура й мова — дві різні речі. Культура може бути і буржуазною, і соціялістичною, а мова, як засіб взаємнення, завжди загальнонародна, і вона може обслуговувати і буржуазну, і соціялістичну культуру".[43])

Ясно, що цим "вияснениям" Сталін не розплутав, а ще більше заплутав не тільки теорію, а й практику, як про це мова буде далі, більшовицької національно-мовної політики.

І друга, не менш заплутана теза в теоретично-політичних наставах більшовизму — "учення" про майбутнє злиття мов у єдину вселюдську мову.

Сталін, як уже казано, спробував був відмовитися від такої перспективи, зокрема відкинув **схрещення** як шлях до такої мови, але потім знов відновив цю "теорію" (у відповіді Холопову). Не виключене, на мою думку, що в дуже далекому майбутньому людство матиме єдину мову, але ця мова може виникнути не шляхом злиття окремих рівноправних мов, з яких, мовляв Сталін, "нова мова вбере в себе найкращі елементи національних і зональних мов", а внаслідок боротьби мов між собою. І цією мовою може бути не якась там безназовна, "безрідна" мова, а мова того народу, який запанує над рештою народів світу. Соціяльною базою для цієї мови буде єдина держава світу. (Звичайно, якщо атомова чи якась там інша бомба не отруїть усього людства або не розсадить Землю як залюднену планету.)

Тільки про такий можливий шлях виникнення єдиної мови людства свідчать факти з історії мов, а також на нього вказують і теоретичні міркування. У своїй праці "Типи мовних актів", вийшовши з другого **варіянту** другого **підтипу** другого **типу**, я сконстатував: "Цей варіянт у зовнішньолінгвістичному пляні призводить до боротьби між мовними одиницями, і в цій боротьбі одна одиниця кінець-кінцем перемагає, а друга зникає".[44])

Казуїстичність та непереконливість теоретично політичних настав більшовицької мовної політики стане ще яснішою в наступному розділі цієї праці, коли будуть показані суперечності між теоретичними "побудовами" й практикою "національного будівництва", зокрема мовного.

Там же буде з'ясована й третя "риса" цих настав — переважно пропагандивно-облудна суть їх в устах росіян, а для пізнішого часу й прямою ширмою російсько-імперіялістичної спрямованости.

[25]) Подаю за Леніном "Избранные статьи по национальному вопросу", ст. 339.

[26]) Те ж видання, ст. 5.

[27]) Избранные статьи, ст. 19.

[28]) Те ж видання, ст. 40.

[29]) Те ж видання, ст. 38.

[30]) За кн. "До хвилі", ст. 88.

[31]) Те ж видання, ст. 28.

[32]) Избор. статьи, ст. 53.

[33]) Теж.

[34]) Те саме видання, ст. 172.

[35]) И. Сталин. Марксизм и национально-колониальный вопрос, ст. 214.

[36]) Там само, ст. 49.

[37]) За працею Сталіна "Марксизм й национально-колониальный вопрос". Партиздат ЦК ВКП(б), 1935, ст. 192.

[38]) И. Сталин. Марксизм и национально-колониальный вопрос. Партиздат ЦК КП(б)У, 1935 р., ст. 158.

[39]) И. Сталин. Марксизм и национально-колониальный вопрос, Партиздат ЦК КП(б)У, 1935 г. ст. 197.

[40]) И. Сталин. Марксизм и вопросы яз., ст. 60.

[41]) И. Сталин. Марксизм и вопросы языкознания. 1950 г., ст. 111-112.

[42]) И. Сталин. Марксизм и вопросы языкознания. 1950 г., ст. 28.

[43]) И. Сталин. Марксизм и вопросы языкознания. 1950 г., ст. 40.

[44]) Науковий збірник ч. І, УВАН, Нью Йорк, 1952 р., ст. 123.

(Далі буде)

Mr. P. Kukuruza, 95
827 - 29 Ave. So.
Minneapolis, Minn.

